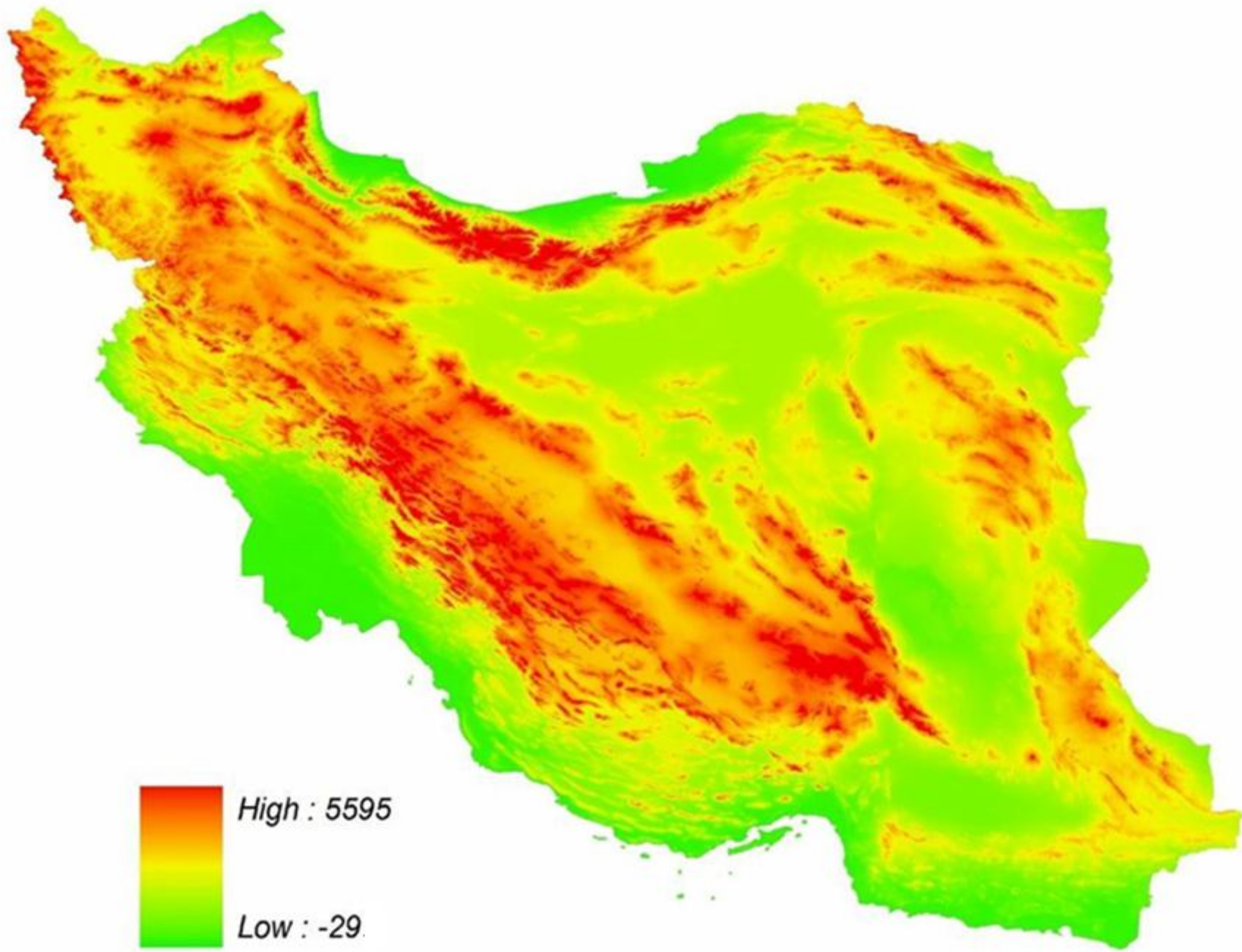

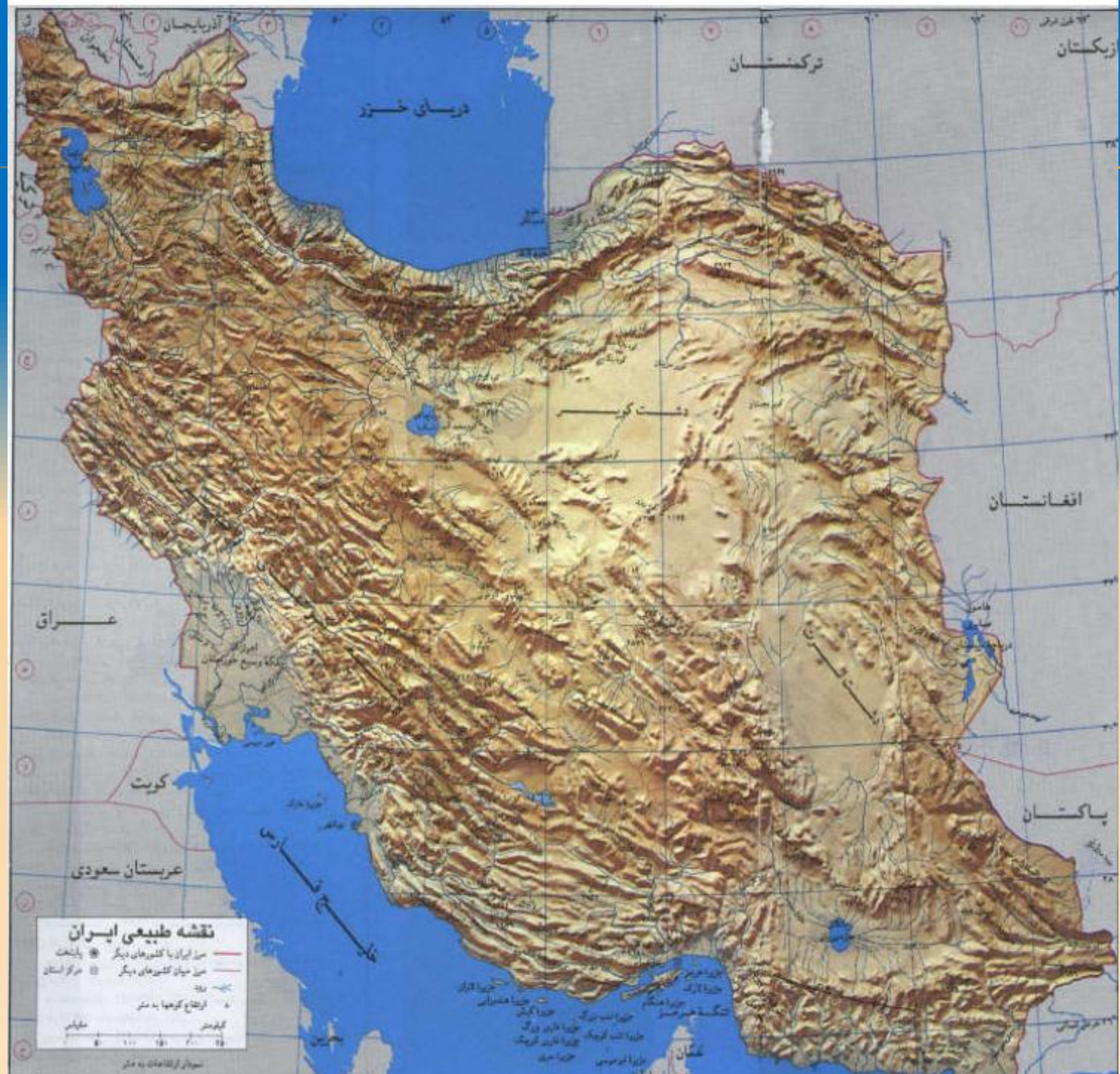
درس ۴

ناهمواری های ایران

High : 5595

Low : -29

در سرزمین ما، روستاها و شهرهای بسیاری هست؛ اما پراکندگی آنها در همه جای کشور **یکسان نیست**. از دشت های نسبتاً هموار داخلی تا جلگه های سرسبز سواحل دریای خزر و از کوه های البرز تا زاگرس و جلگه های ساحلی خلیج فارس و دریای عمان، شهرها و روستا های زیادی استقرار یافته است. **تعداد این آبادی ها در مناطق پایکوهی بیشتر، و جمعیت در آنها متراکم تر است.**

ارتباط پراکندگی شهرها و روستاهای ایران با ناهمواری ها

شکل ۱- نقشه ناهمواری های ایران

آیا بین ناهمواری ها و تراکم جمعیت ارتباطی وجود دارد؟

در نقشه های زیر، پراکندگی کوهستان ها و جلگه ها را با پراکندگی جمعیت کشور در نواحی شهری با هم مقایسه کنید. به نظر می رسد **بین ناهمواری ها و تراکم جمعیت، ارتباط نزدیکی هست؛ چرا؟**

در مجاور نواحی
کوهستانی
کشور مانند
البرز و زاگرس به
دلیل وجود شرایط
مناسب طبیعی
جمعیت بیش تری
زندگی می کنند.

شکل ۲- نقشه تراکم جمعیت ایران در نواحی شهری

نگاهی دقیق به نقشه ناهمواری های ایران نشان می دهد که بخش اعظم سرزمین ما را نواحی مرتفع و کوهستانی تشکیل می دهد.

اگرچه ارتفاع کوه ها در بعضی جاها کمتر و در برخی مناطق بیشتر است؛ این ناهمواری ها بر تشکیل اجتماعات انسانی، نوع معیشت مردم و حتی بر تاریخ کشور ما، پیروزی و ناکامی های تاریخی نیز تأثیرگذار بوده است (به عنوان نمونه آریوبرزن سردار دلاور ایرانی با استفاده از تنگه تکاب در ارتفاعات زاگرس (جایی در استان کهگیلویه و بویراحمد کنونی) در برابر حمله اسکندر مقدونی از ایران دفاع کرد.

شکل امروزی ناهمواری های ایران مربوط به کدام دوران زمین شناسی است؟

در کدام دوره زمین شناسی ناهمواری های ایران شکل نهایی یافت؟

عوامل تغییر شکل ناهمواری های ایران بعد از کواترنر

چرا انسان سرعت تغییرات را افزایش داده است؟

طی دوران های زمین شناسی، ناهمواری ها به وجود آمده است. ناهمواری های ایران بیشتر طی دوران های اول تا سوم زمین شناسی پدید آمده است و شکل امروزی آنها به **اواخر دوران سوم زمین شناسی (سنوزوئیک)** مربوط است.

پس از آخرین تحولات در این دوران، طی **دوره «کواترنر»** ناهمواری های کشور ما شکل نهایی یافته است.

بعد از کواترنر ناهمواری ها تحت تأثیر عوامل فرسایش تغییر شکل می یابند. این عوامل **(آب های روان، باد، اختلاف دما)** به همراه **عملکرد انسان**،

با بهره برداری های گوناگون انسان از محیط موجب تغییر شدید محیط شده است.

مزوزوئیک	کرتاسه	≈ ۲۵۲
	ژوراسیک	
	تریاس	
پالتوزوئیک	پرمین	≈ ۵۴۱
	کربونیفر	
	دونین	
	سیلورین	
	اردوویسین	
	کامبرین	
	پروتروزوئیک	≈ ۴/۶۰۰ میلیارد
پرکامبرین	آرکن	

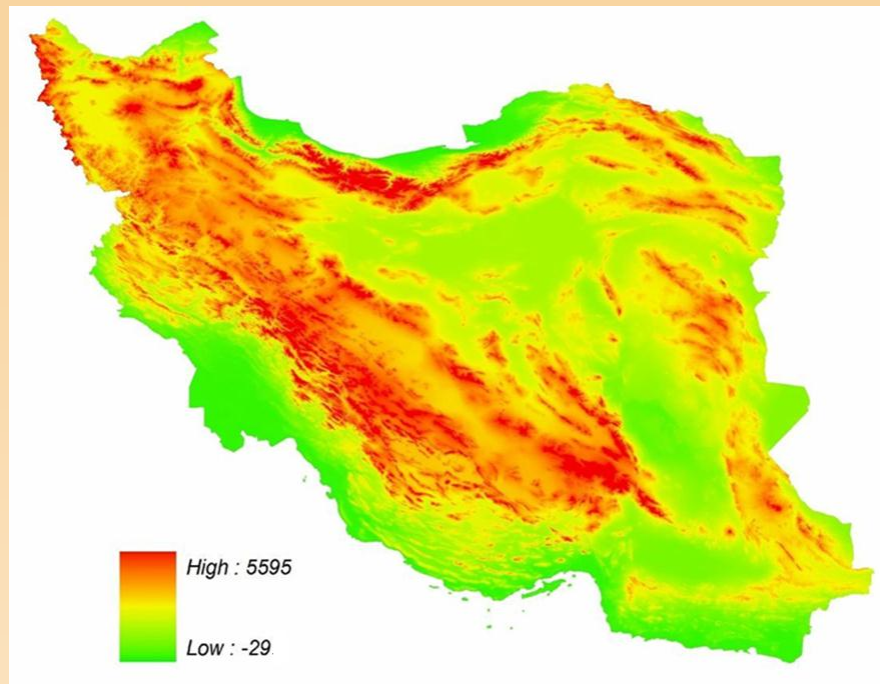
دوران	دوره	عهد	میلیون سال قبل
سنوزوئیک	کواترنر	عهد حاضر	۲/۵۸
		پلئستوسن	
	ترشیاری	پلیوسن	≈ ۵۴۱
		میوسن	
		الیگوسن	
		اتوسن	۶۵
		پالتوسن	

جدول ۱- دوران های مختلف زمین شناسی

۱- سرزمین های کوهستانی که اغلب **بیش از هزار متر** از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارند.

۲- سرزمین های هموار که شامل دشت ها و جلگه های کم ارتفاع در نواحی داخلی و سواحل دریاهای می شوند.

تقسیمات ناهمواری های ایران

سرزمین های کوهستانی

۱- منطقه کوهستانی شمال کشور

الف) منطقه کوهستانی آذربایجان

ب) منطقه کوهستانی تالش

ج) منطقه کوهستانی البرز

د) کوه های شمال خراسان

۲- منطقه کوهستانی غربی (زاگرس)

رشته کوه های مرکزی

کوههای منفرد مرکزی

۳- منطقه کوهستانی مرکزی

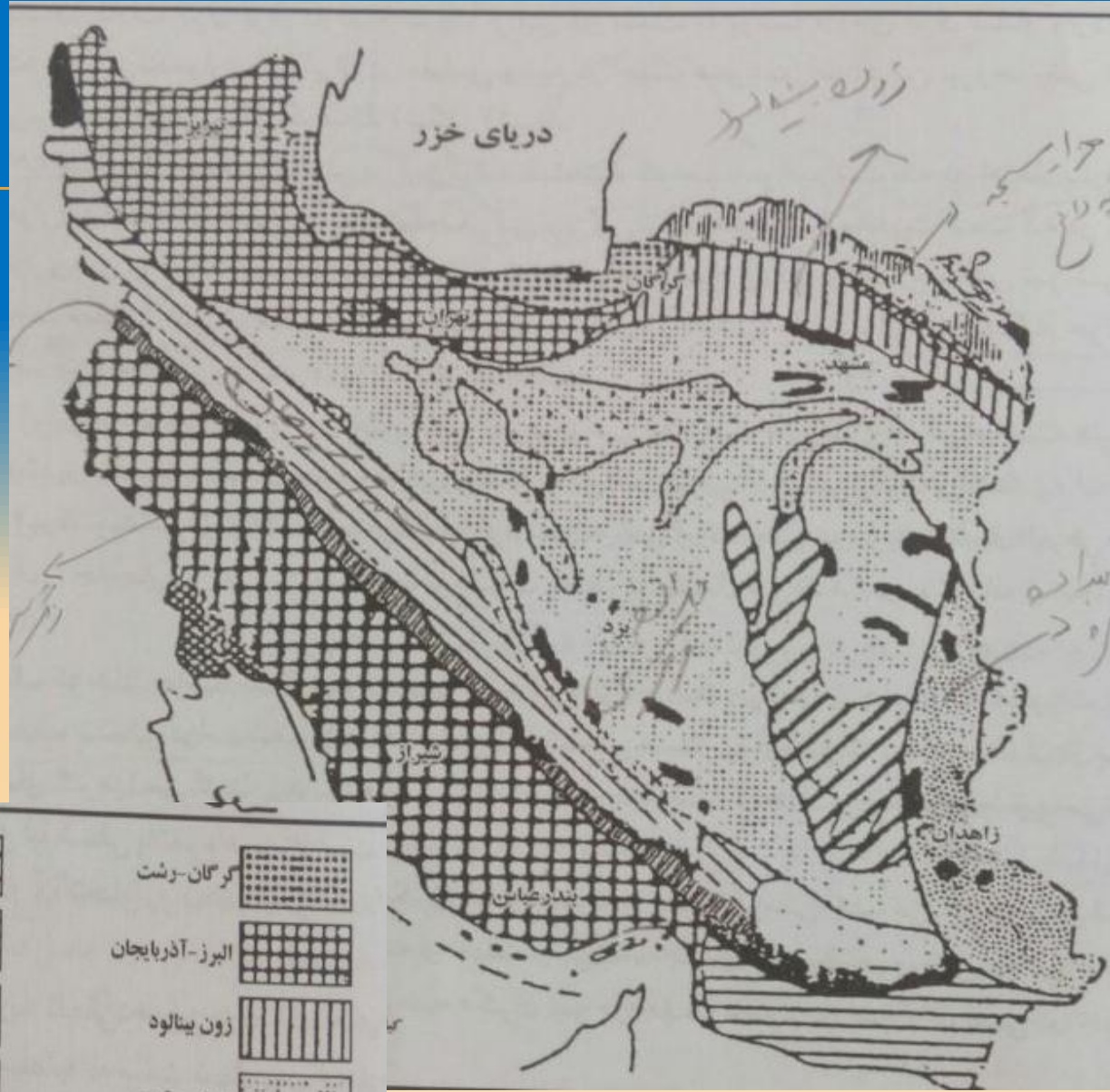
کوه های بشاگرد

۴- کوههای شرق و جنوب شرقی

کوه های مریخی

تفتان و....

زون آمیزه رنگین	خوی-مهاباد	گرگان-رشت
بلوک هلمند	مکران	البرز-آذربایجان
پلاتفرم عربی	گودال‌ها	زون بینالود
هزارمسجد-کپه داغ	سندج-سیرجان	ایران مرکزی
زاگرس چین خورده	بلوک توران	بلوک لوت
زاگرس مرتفع		نهبندان-خاش

نقشه تقسیمات ساختمانی ایران

الف) منطقه کوهستانی آذربایجان

دو رشته کوه ارسباران (قره داغ) در شمال و رشته کوه مرزی ایران و ترکیه، شمال و غرب این منطقه را دربر گرفته است. علاوه بر این کوه ها، دو توده کوهستانی مهم دیگر، به نامهای **سهند** و **سبلان** بر اثر فعالیت های آتشفشانی، در این منطقه وجود دارند.

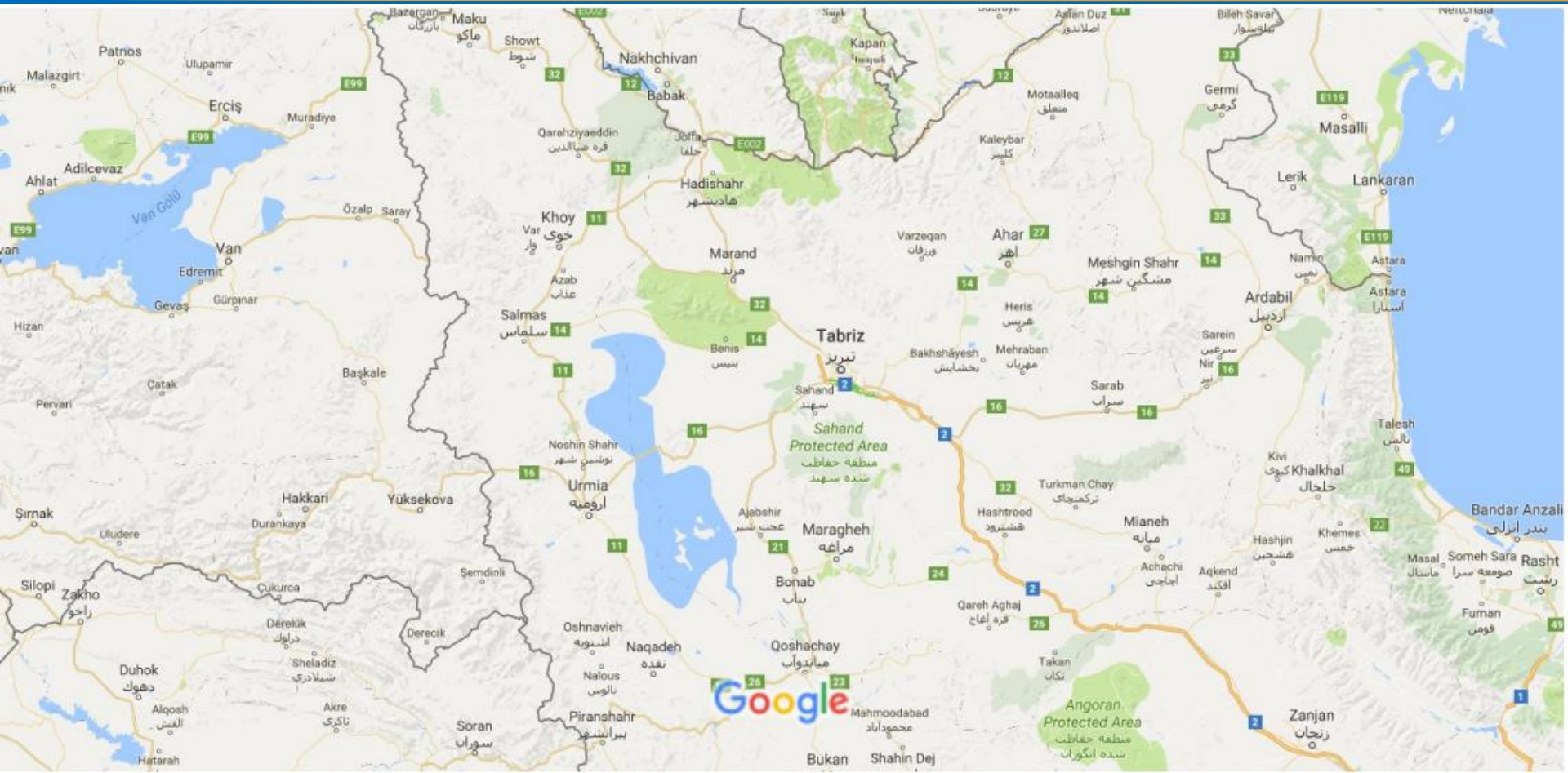

شکل ۳- نقشه پراکنده ناهمواری های منطقه کوهستانی آذربایجان

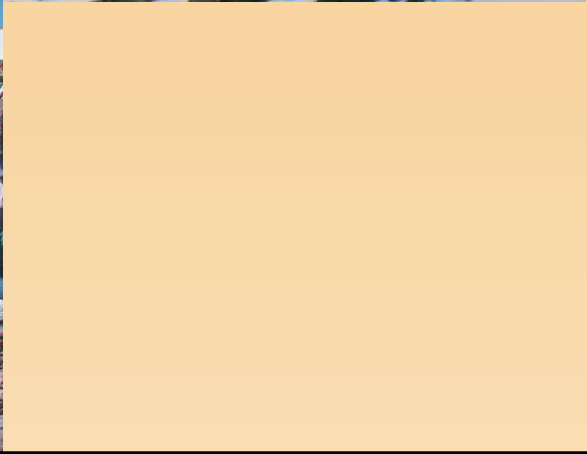
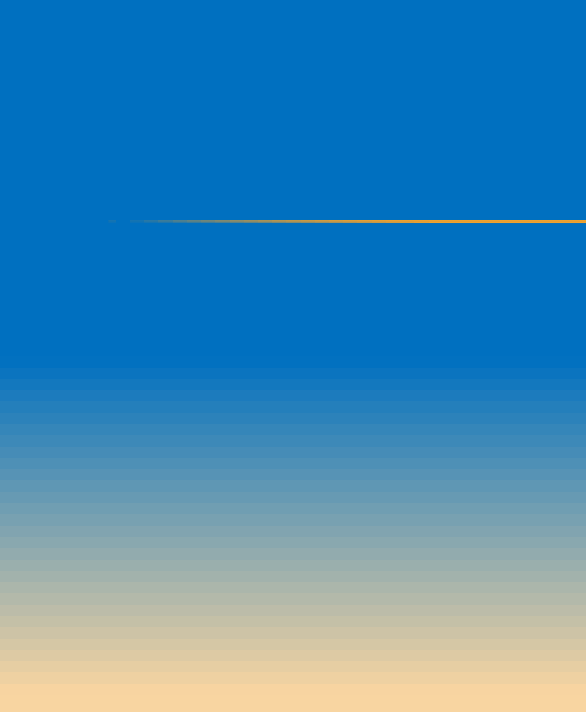

Map data ©2016 Google 50 km

دریاچه قله سبلان

جهت و موقعیت کوه
های تالش

کوهستان تالش با جهت شمالی - جنوبی، منطقه آذربایجان
را از کناره های دریای خزر جدا کرده است.

شیب عمومی این کوه ها به سمت خزر بیش از منطقه آذربایجان
است و آب های جاری از آنها با سرعت به دریای خزر، وارد می
شود.

مقایسه شیب عمومی
کوه های تالش
در سمت دریای خزر و
آذربایجان

ب) منطقه کوهستانی تالش

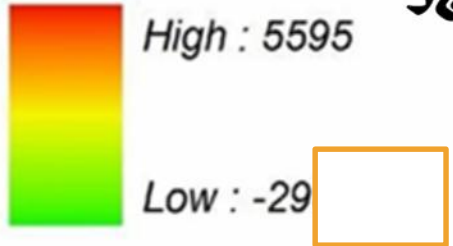
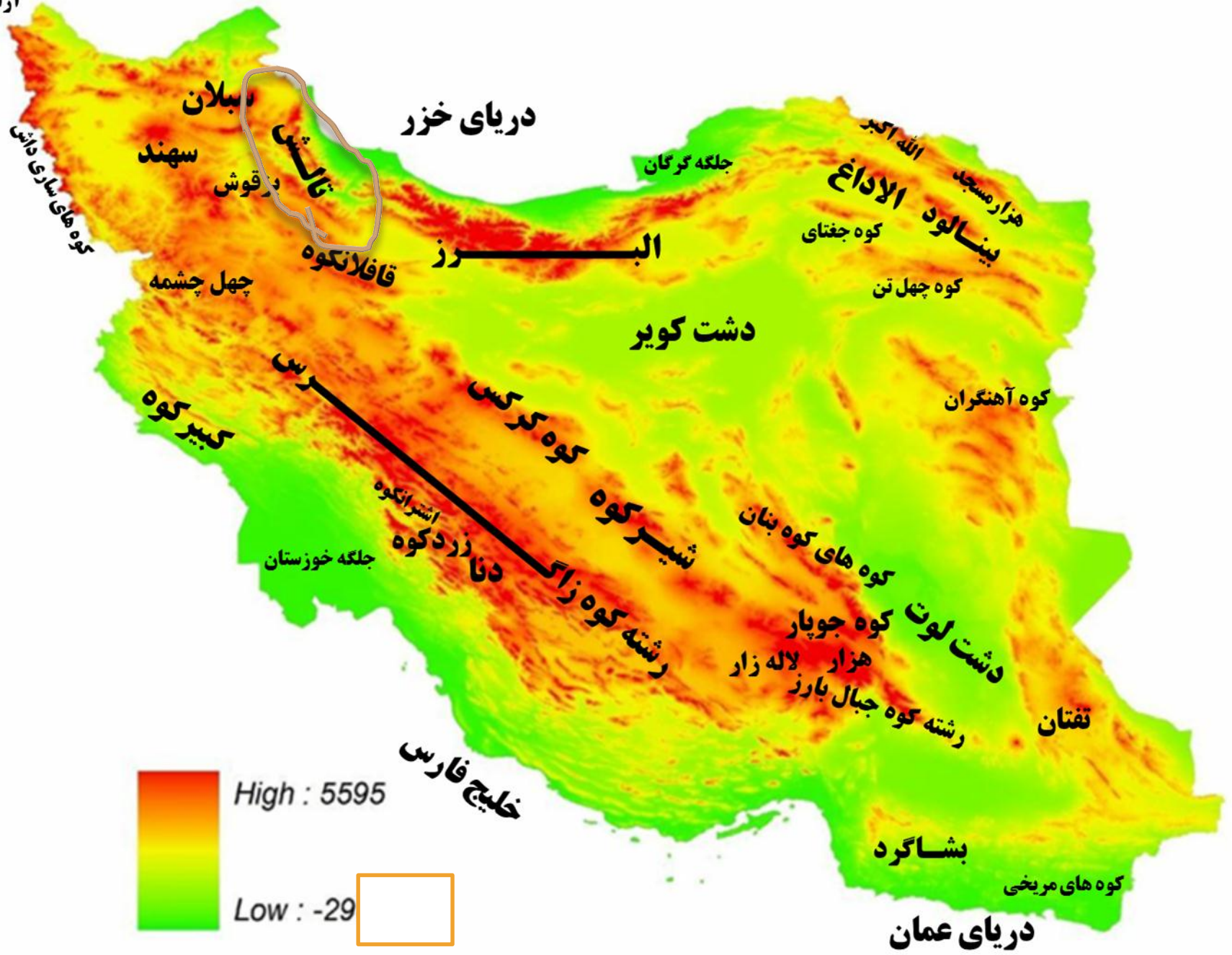

جنگل در کوه های تالش

آق داغ

بلند ترین کوه تالش

ایبلان

دریای خزر

الله اکبر

هزار مسجد

سهند

زرقوش

تالش

جلگه گرگان

بینالود

کوه جغتای

کوه های ساری داش

چهل چشمه

قافلانکوه

البرز

کوه چهل تن

دشت کویر

کوه آهنگران

مبیرکوه

ررس

کوه کرکس

شیرکوه

کوه های کوه بنان

جلگه خوزستان

استرانکوه

دنا زردکوه

رشته کوه زاگرس

کوه جویبار

دشت لوت

هزار لاله زار

رشته کوه جبال بارز

تفتان

خلیج فارس

بشاگرد

کوه های مریخی

دریای عمان

ویژگی های مهم
رشته کوه البرز

۱- کوه های البرز از **تنگ منجیل** شروع شده و در امتداد غربی - شرقی تا کوه های **شاهکوه** در نزدیکی شاهرود و دره خوش ییلاق ادامه دارند.

۲- **دامنه های این کوه ها معمولاً به سمت شمال و یا جنوب است** و در آن دره های وسیع و عمیقی هست، که رودهایی چون چالوس و هراز در آنها جریان دارد.

۳- **بخش بزرگی از این چین خوردگی وسیع، حاصل کوه زایی (چین خوردگی) مواد رسوبی طی میلیون ها سال است.**

۴- **فعالیت های آتش فشانی در دوره کواترنر سبب شکل گیری قله دماوند در این رشته کوه شده است.**

۵- **مراکز جمعیتی بسیاری در امتداد کوهستان های البرز مستقر شده است و یکی از کانون های عمده فعالیت های اقتصادی کشور به شمار می رود.**

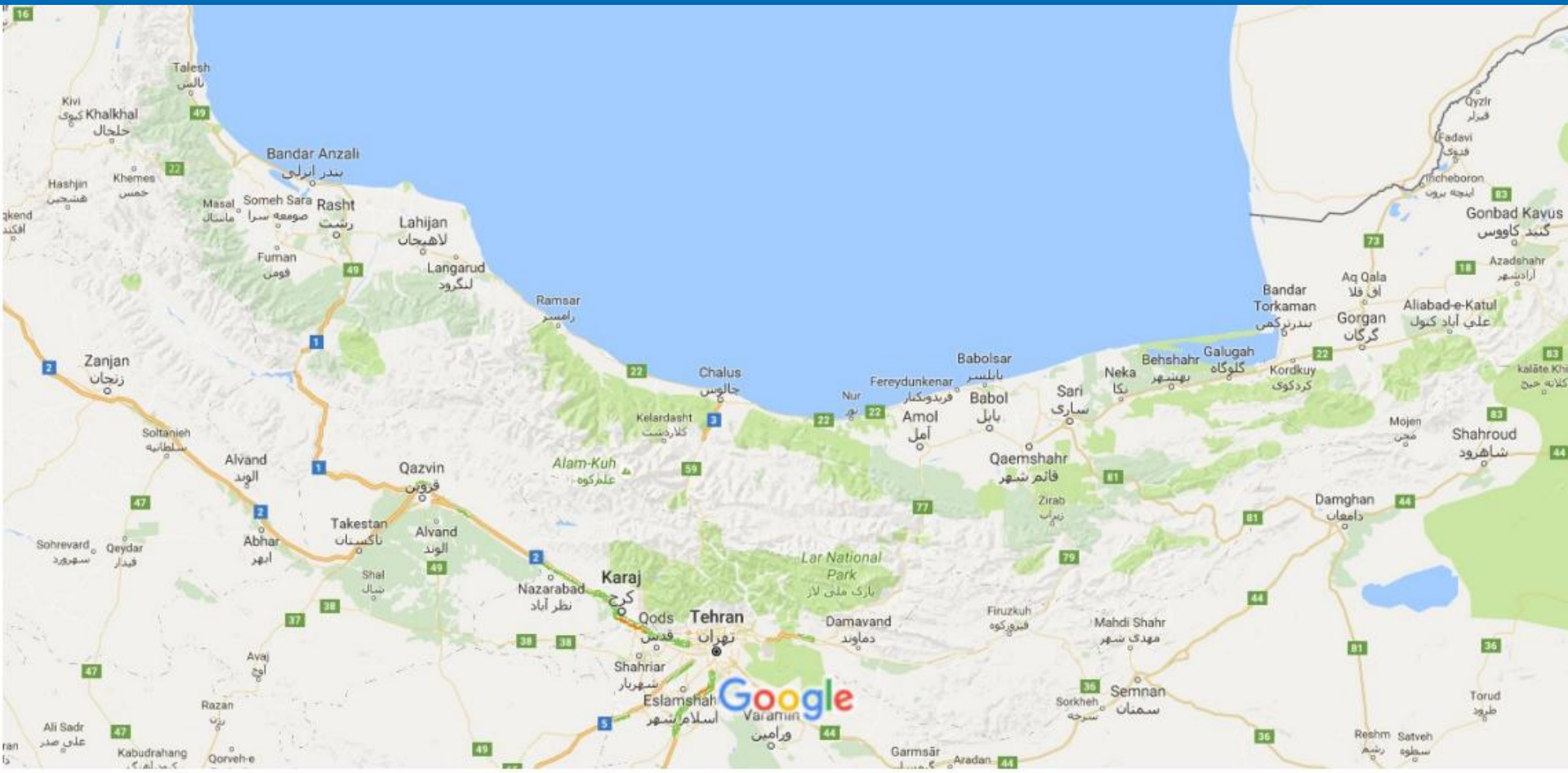
روی قله دماوند

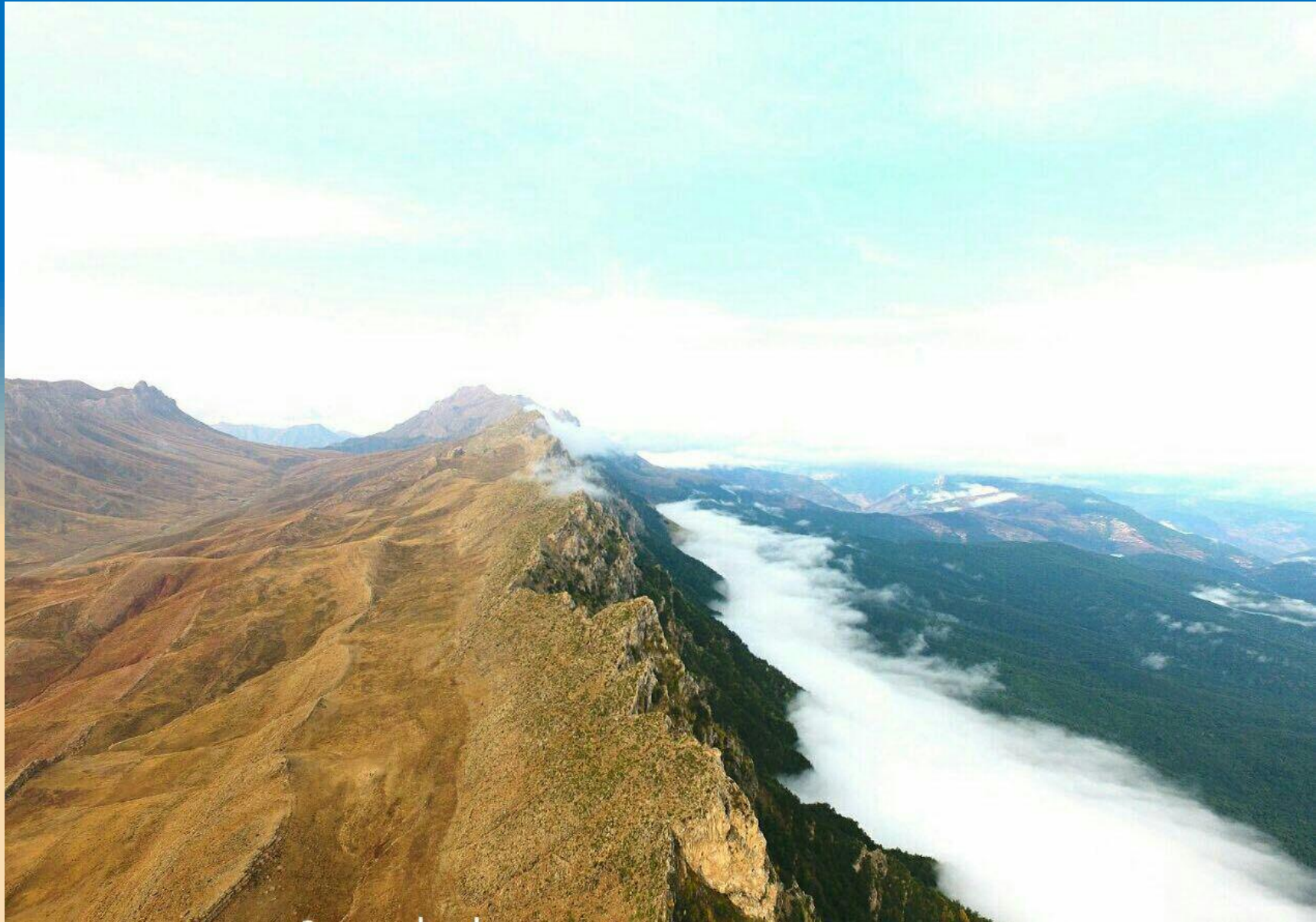

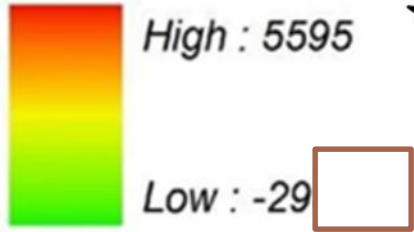
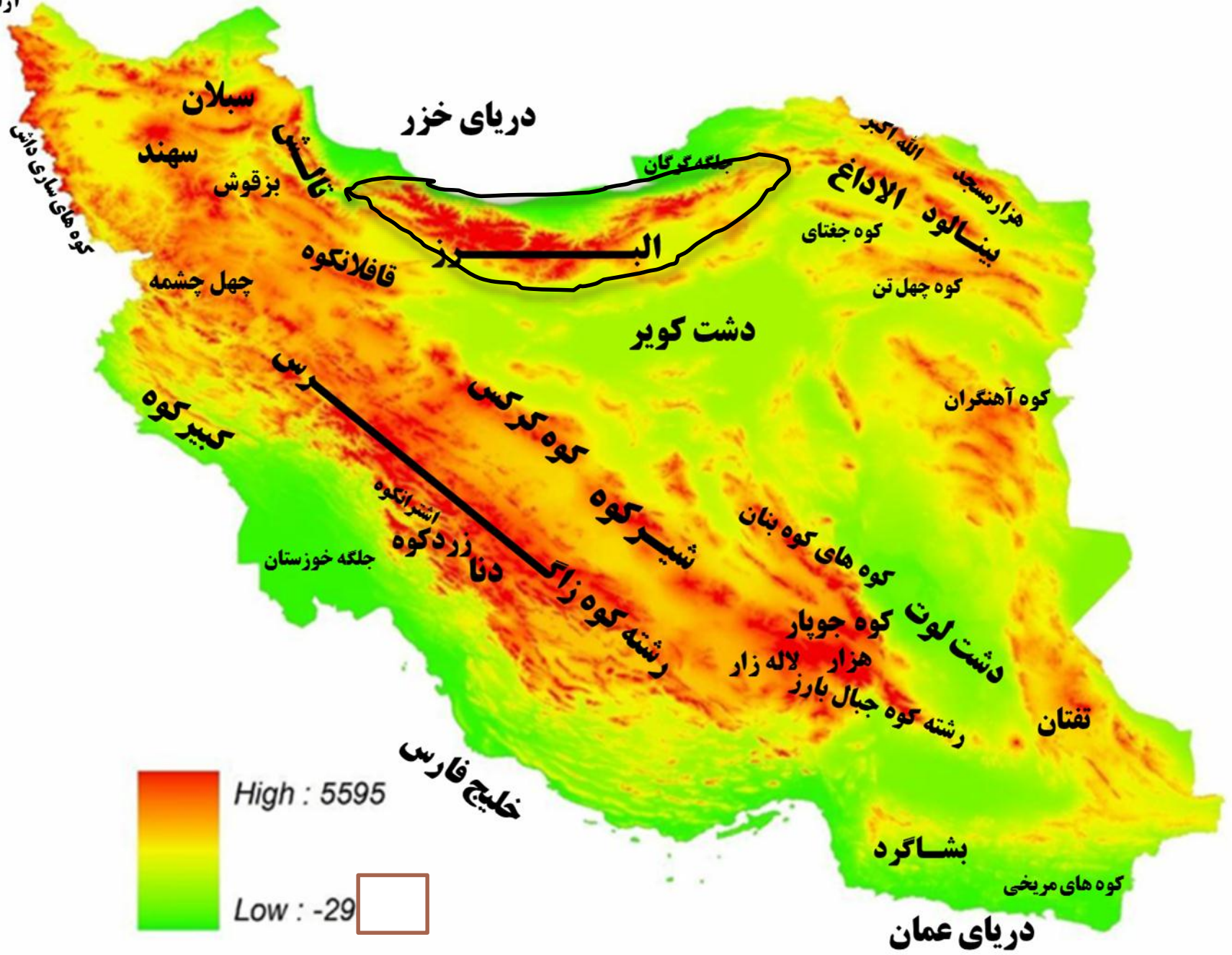
البرز

مرز البرز جنوبي و شمالي
مرز جنگل و بيابان

علل ناپایداری شدن منطقه
کوهستانی البرز

- ۱- گسترش شهرهای پررونق اقتصادی مثل تهران، کرج،
- ۲- احداث جاده های ارتباطی (شوسه و راه آهن،)
- ۳- احداث سدها و هدایت رودخانه ها و بهره برداری از آنها،
- ۴- گسترش فعالیت های کشاورزی گوناگون و بهره برداری از معادن فراوان کوههای البرز، ناهمواریهای این منطقه کوهستانی را به شکلی ناپایدار درآورده است.

دامنه ها و دره ها، دشت ها و رودخانه های این منطقه کوهستانی طی چند دهه، چهره دیگری به خود بگیرد و گاه، مخاطراتی همچون ریزش و لغزش در جاده ها و دامنه ها، لرزش های خفیف و گسترده، طغیان رودها و بروز سیلاب.

پیامدهای
ناپایداری شدن
منطقه
البرز توسط
فعالیت های
انسان

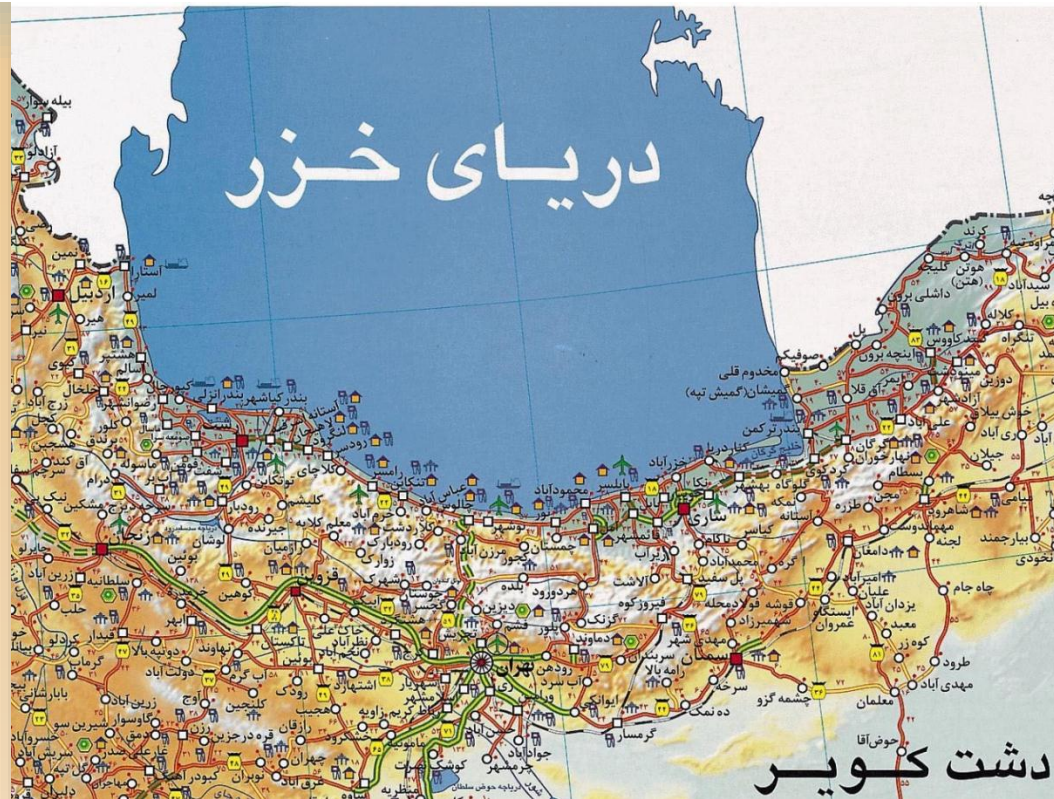

منطقه تخت سلیمان، ناحیه‌ای کوهستانی است که در استان مازندران قرار دارد. این منطقه بخشی از رشته‌کوه البرز است که مشتمل بر ۴۵ قله اصلی است که مرتفع‌ترین آنها با ارتفاع ۴۶۴۳، «تخت سلیمان» نام دارد. علم‌کوه (دومین قله بلند ایران) در این منطقه واقع شده‌است.

جاده‌هایی که شهرهای دامنه‌های جنوبی البرز را به دامنه‌های شمالی آن ارتباط می‌دهد بر روی نقشه پیدا کنید.
 - این جاده‌ها از کنار کدام کوه‌ها و دره‌ها عبور می‌کند؟
 - عبور جاده‌ها در این نواحی با عملیات ساختمانی (برداشت مواد، حمل و بر جای گذاری‌ها، انفجار سنگ‌ها، تغییر در مجاری آب‌ها، احداث تونل و...) همراه است. تأثیر این عملیات را بر ناهمواری‌های این منطقه، با هم‌گروه‌های خود به بحث بگذارید و گزارشی تهیه و ارائه کنید.

۱- این کوه ها به شکل منظم و موازی در شمال شرقی ایران قرار دارند.

۲- از رشته کوه های مهم کوه های شمال خراسان، می توان هزار مسجد، آلاداغ و در اطراف نیشابور، بینالود را نام برد.

ویژگی های کوه های خراسان

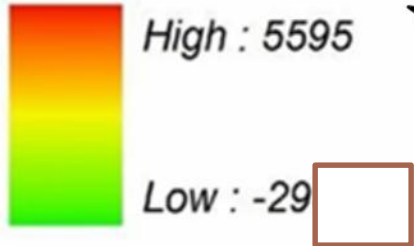
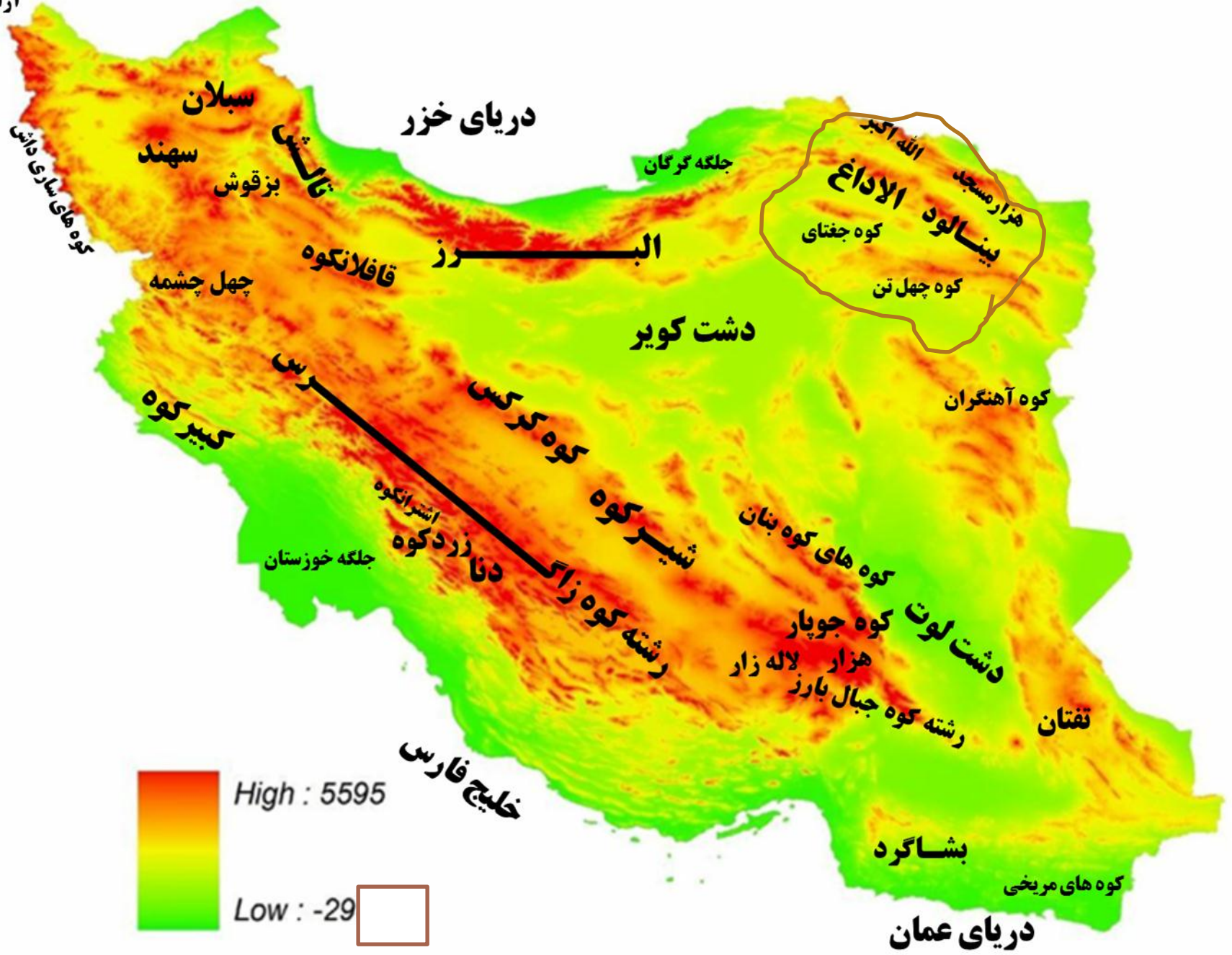
د) کوه های شمال خراسان

کوه بینالود

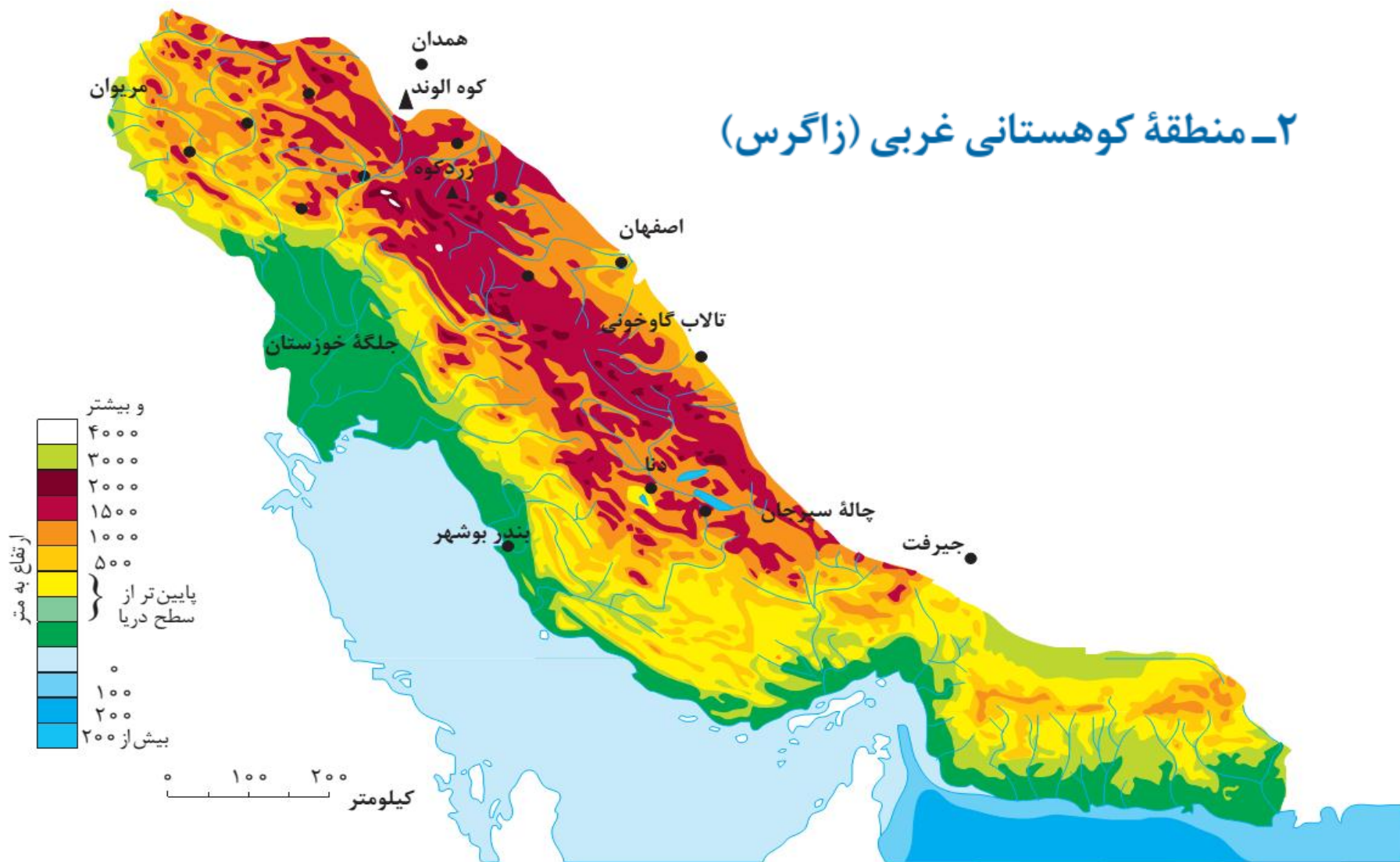

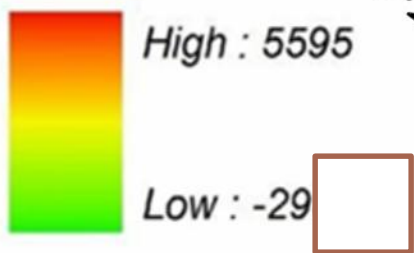
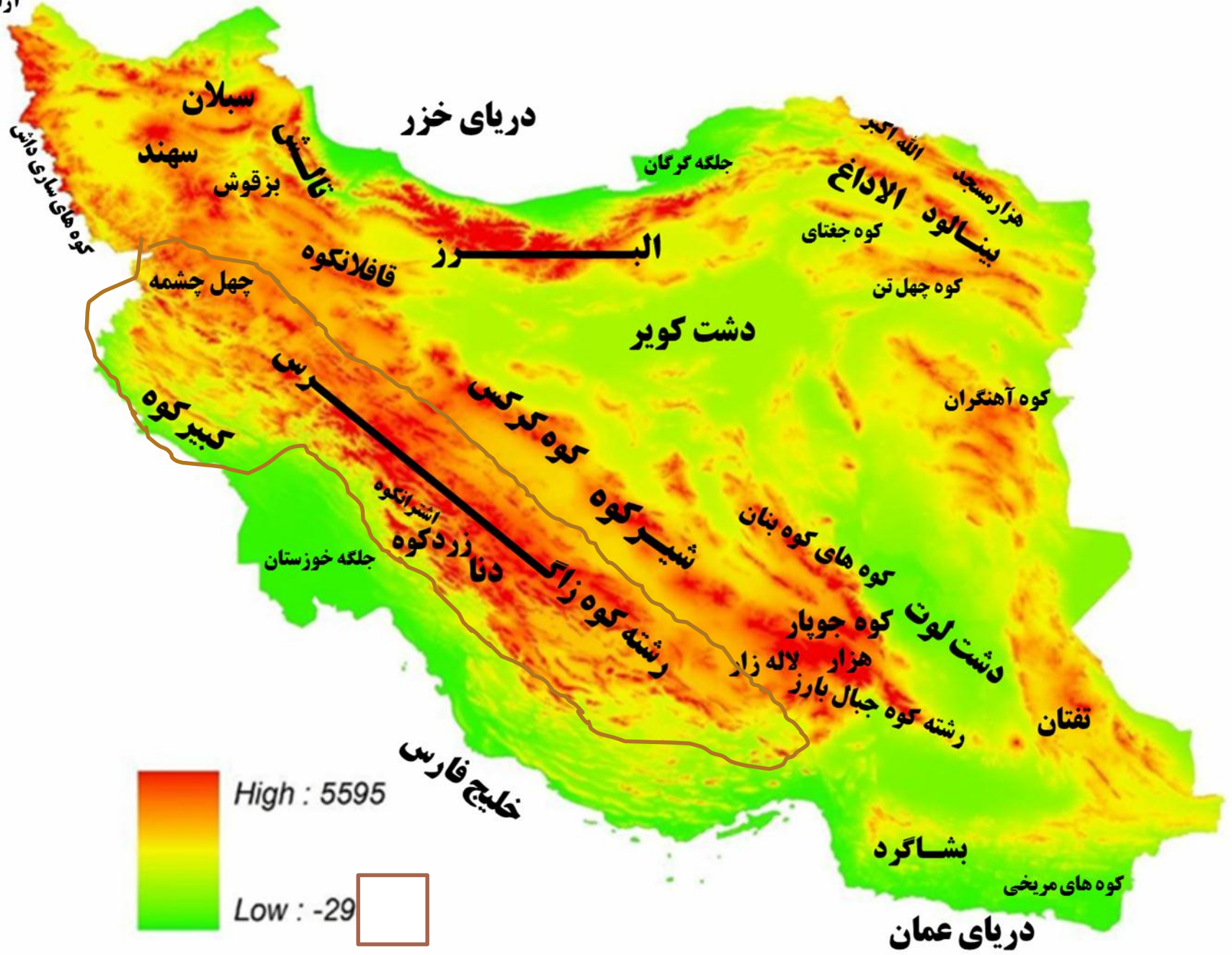
۲- منطقه کوهستانی غربی (زاگرس)

نقشه رشته کوه زاگرس

موقعیت رشته کوه زاگرس

چین خوردگی های دیواره مانندی با دره های موازی و به طول صدها کیلومتر، چشم انداز نواحی کوهستانی غربی کشور ازمریوان در کردستان با جهت شمال غربی - جنوب شرقی تا تنگه هرمز را تشکیل داده است. با مراجعه به نقشه صفحه بعدقله های بلند این رشته کوه را مشخص کنید.

دامنه های رشته کوه زاگرس

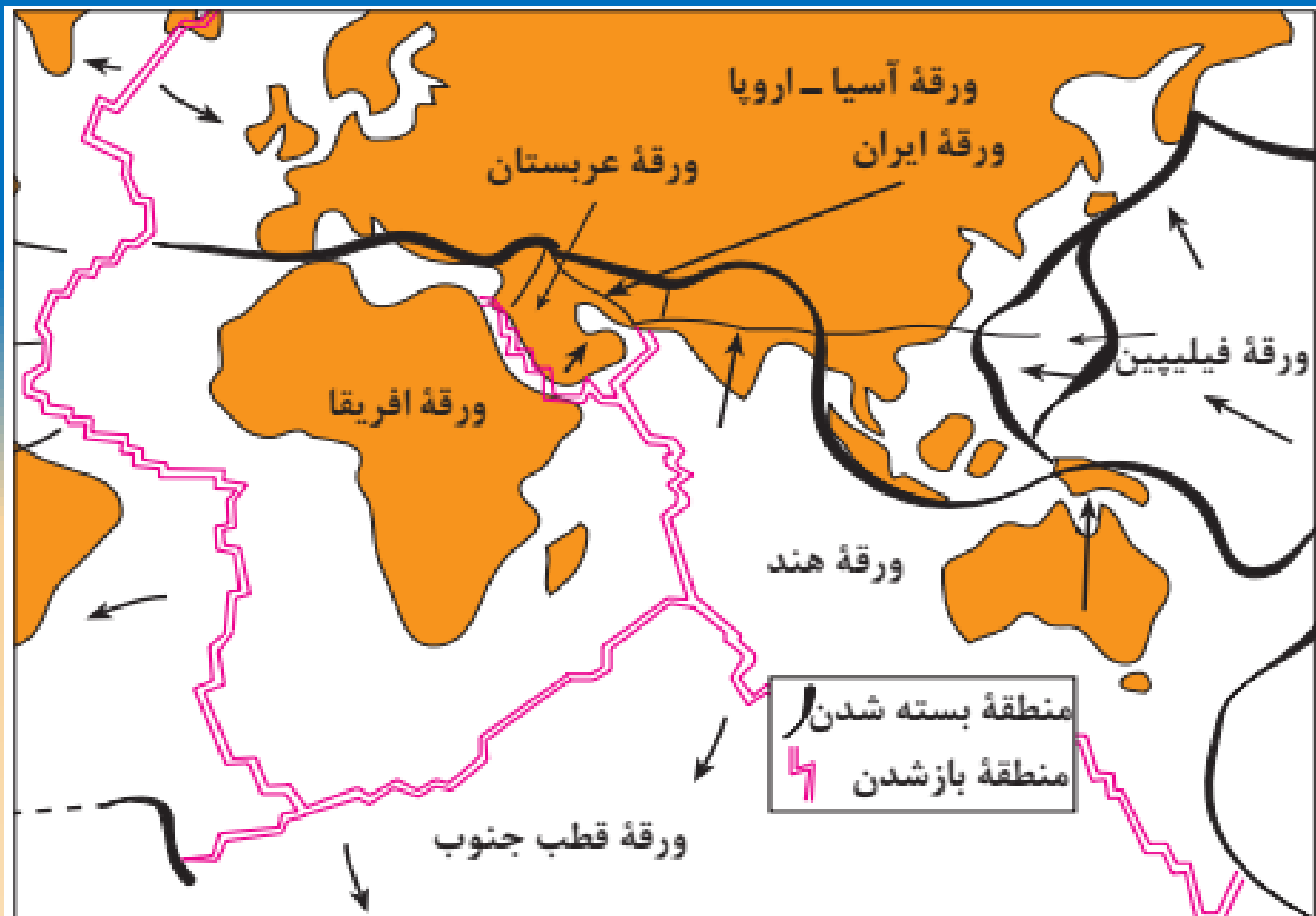
زاگرس چگونه به وجود آمد؟

- ۱- رشته کوه زاگرس از **برخورد دو صفحه شبه جزیره عربستان و صفحه اوراسیا** به وجود آمده است.
- ۲- این چین خوردگی ها پس از تشکیل، به حالت اولیه باقی نماند و طی میلیون ها سال **به علت فرسایش تغییر شکل یافته است.**

گندهای نمکی و علل بالا آمدن آن ها

توده های از نمک به شکل تقریباً گنبدی که بر اثر عوامل درونی و وزن مخصوص کمتر نمک نسبت به رسوبات اطراف خود بالا می آید.

شکل ۷ - نقشه نحوه تشکیل رشته کوه زاگرس

شکل ۸ - گنبد نمکی جاشک - خور موج (استان بوشهر)

گنبد نمکی جاشک (استان بوشهر)

© Mehr

گنبد نمکی نزدیک سد گتوند

(گنبد های نمکی) برای مطالعه

سازند های تبخیری قدیمی در ایران عوارض و چشم انداز مورفولوژیکی قابل توجهی ایجاد کرده اند از جمله این عوارض گنبد های نمکی هستند. در ایران گنبد های نمکی به دو زمان خیلی دور از هم مربوط می باشند. از نظر پراکندگی جغرافیایی یکی در بخش جنوب شرقی زاگرس و دیگری در مرکز و شمال غرب کشور قرار دارند در مورد نحوه تشکیل گنبد های نمکی میتوان به این سه عامل توجه نمود : ۱_بالا آمدن گنبد های نمکی در اثر نیروهای تکتونیکی ۲_بالا آمدن نمک در اثر اختلاف چگالی بین نمک و سنگ های مجاور ۳_بالا آمدن نمک بر اثر هر دو عامل فوق. در مورد گنبد های نمکی ایران نظر سوم یعنی نیروهای تکتونیکی و اختلاف چگالی را باهم دخیل میدانند

برگرفته از کتاب ژئومورفولوژی ایران. دکتر عیوضی

نمایی از زاگرس

الف) عوامل طبیعی

۱- طغیان رودها

۲- گرد و غبار از دیگر عواملی است که هم طبیعت و هم انسان در منطقه زاگرس در ایجاد و گسترش آنها مؤثر است.

طی سی سال اخیر، وقوع گردوغبارها در این منطقه بیشتر شده است و انتظار می رود در استان های زاگرسی (مثل خوزستان، لرستان و ایلام) افزایش یابد.

ب) عوامل انسانی

۱- احداث سدهای متعدد در منطقه زاگرس

۲- گسترش بی رویه شهرها در کنار رودها

۳- احداث جاده ها، از بین بردن جنگل ها و استفاده نامناسب از اراضی کشاورزی در نواحی شهری و روستایی زاگرس همراه با گسترش شهرها و روستاها به ضرر دامنه ها، دره ها و دشت ها بوده است.

الف) عوامل طبیعی

رودهای بسیاری از زاگرس سرچشمه می گیرد. جریان آب در این رودها به علت تغییرات اقلیمی، دچار نوساناتی شده و از حالت منظم به حالت نامنظم و طغیانی تغییر شکل داده است.

علت طغیانی
شدن رودهای
زاگرس چیست؟

ریزش های جوّی شدید، کوه ها را می فرساید و مواد آن در دسترس این رودها قرار می گیرد. به نظر می رسد طی سه دهه اخیر، طغیان در رودهای حوضه زاگرس بیش از گذشته شده و در پی آن، حمل رسوب توسط رودها به تشکیل شکل های جدیدی از ناهمواری منجر شده است.

تاثیر ریزش های
شدید جوی
در منطقه زاگرس

برهم خوردن تعادل جریان رودها

پیامد گسترش بی رویه شهرها در کنار رودها

بر اثر دستکاریهای انسانی (مثل دیواره بندی، مجراسازی، پل سازی، پوشاندن روی رودها و ورود فاضلابهای شهری) در نواحی شهری شده و رودها را وادار کرده است که در مناطق شهری از بستر تعیین شده تجاوز کند و طغیان یا سیلاب را به شهرها تحمیل نماید.

عوامل برهم خوردن تعادل جریان رودها در اثر گسترش بی رویه شهرها

نمونه های متعددی از این سیلاب ها در زاگرس در استان های لرستان و ایلام طی سالهای اخیر مشاهده شده است.

در کدام استان ها سیلاب های شدید رخ داده است؟

افزایش رسوبات، سبب گسترش «سیلاب دشت ها» می شود، و مجاری رودها را دچار تغییر می کند.

عامل گسترش سیلاب دشت ها

تغییر در مجرای رود خرم آباد در شهر خرم آباد

شناخت محل زندگی خود

فعالیت: ۲

اگر در یک منطقه کوهستانی زندگی می کنید (آذربایجان، البرز و یا زاگرس)، عوامل انسانی مؤثر در تغییر شکل ناهمواری های پیرامون محل زندگی خود را با هم گروه ها مطرح کنید. آنها را فهرست و مهم ترین عامل این تغییر شکل ها را تشریح کنید.

۳- منطقه کوهستانی مرکزی

موقعیت
جغرافیایی
کوه های
مرکزی ایران

اگر سه نقطه **کوه جغتای** در خراسان رضوی، **گردنه آوج** در استان همدان و قله **کوه بزمان** یا خضر زنده در سیستان و بلوچستان را به یکدیگر وصل کنید، **مثلثی** تشکیل میشود که سایر ناهمواری های کشور در آن قرار دارد.

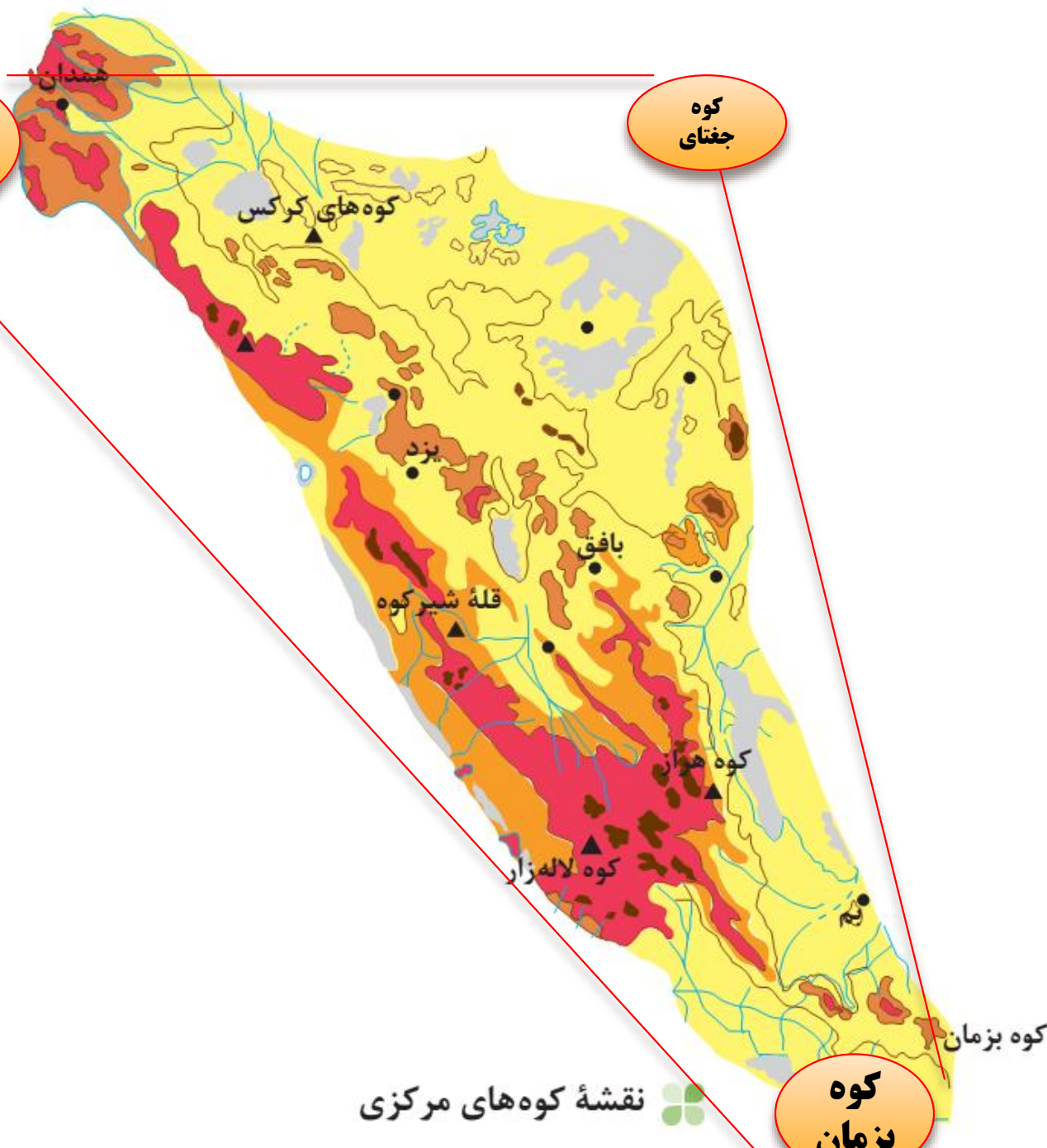
ناهمواریهای این منطقه دو نوع است:
۱- بخشی به شکل رشته کوه که به آن **کوه های مرکزی** (رشته کوه مرکزی) گفته میشود.
۲- برخی توده های نفوذی آذرین که به آنها **کوه های منفرد مرکزی** می گویند.

انواع ناهمواری های
مناطق مرکزی ایران

گردنه
آوج

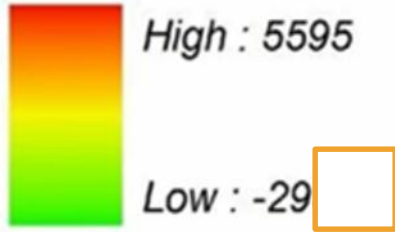
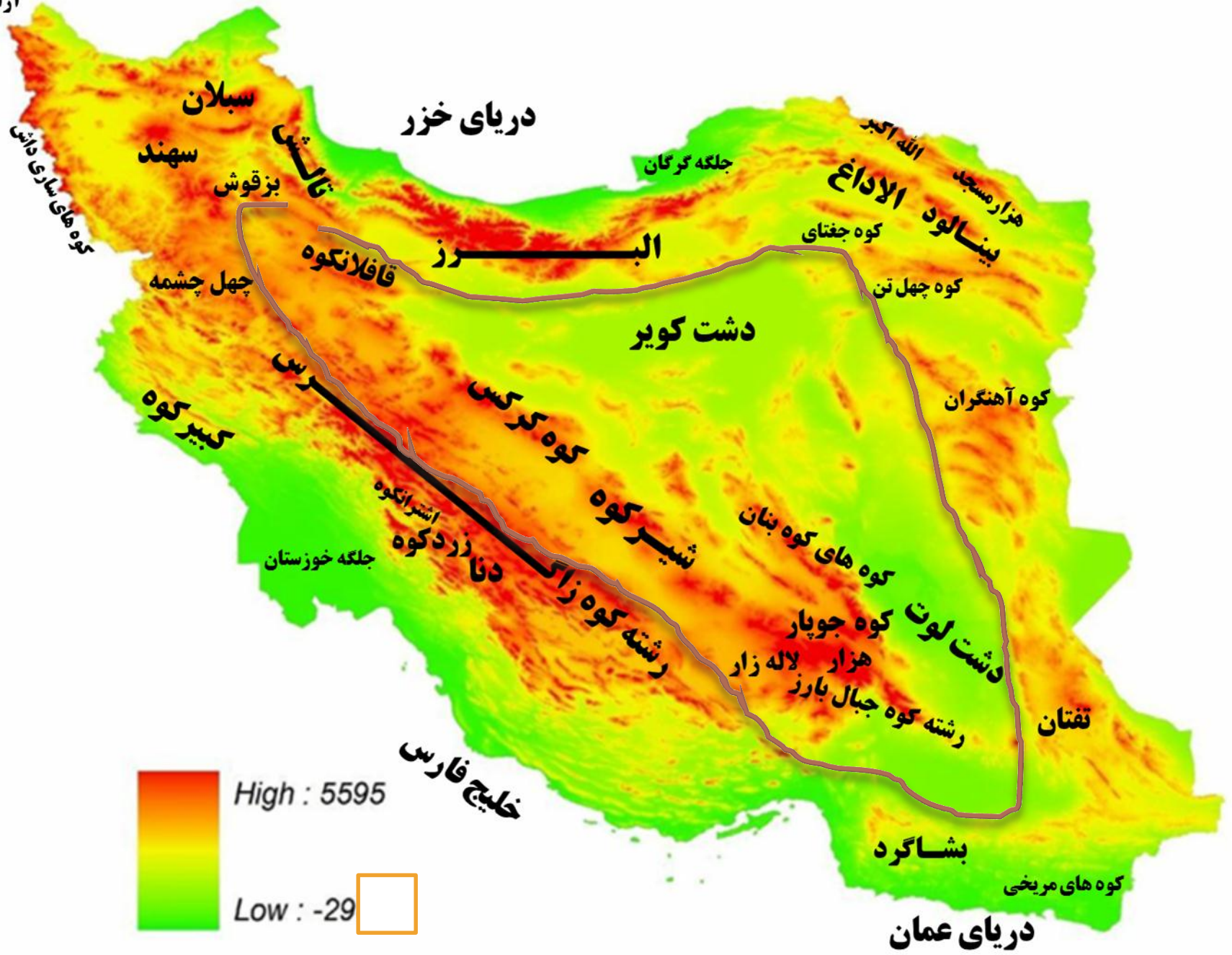
کوه
جغتای

نقشه کوه‌های مرکزی

کوه
بزمان

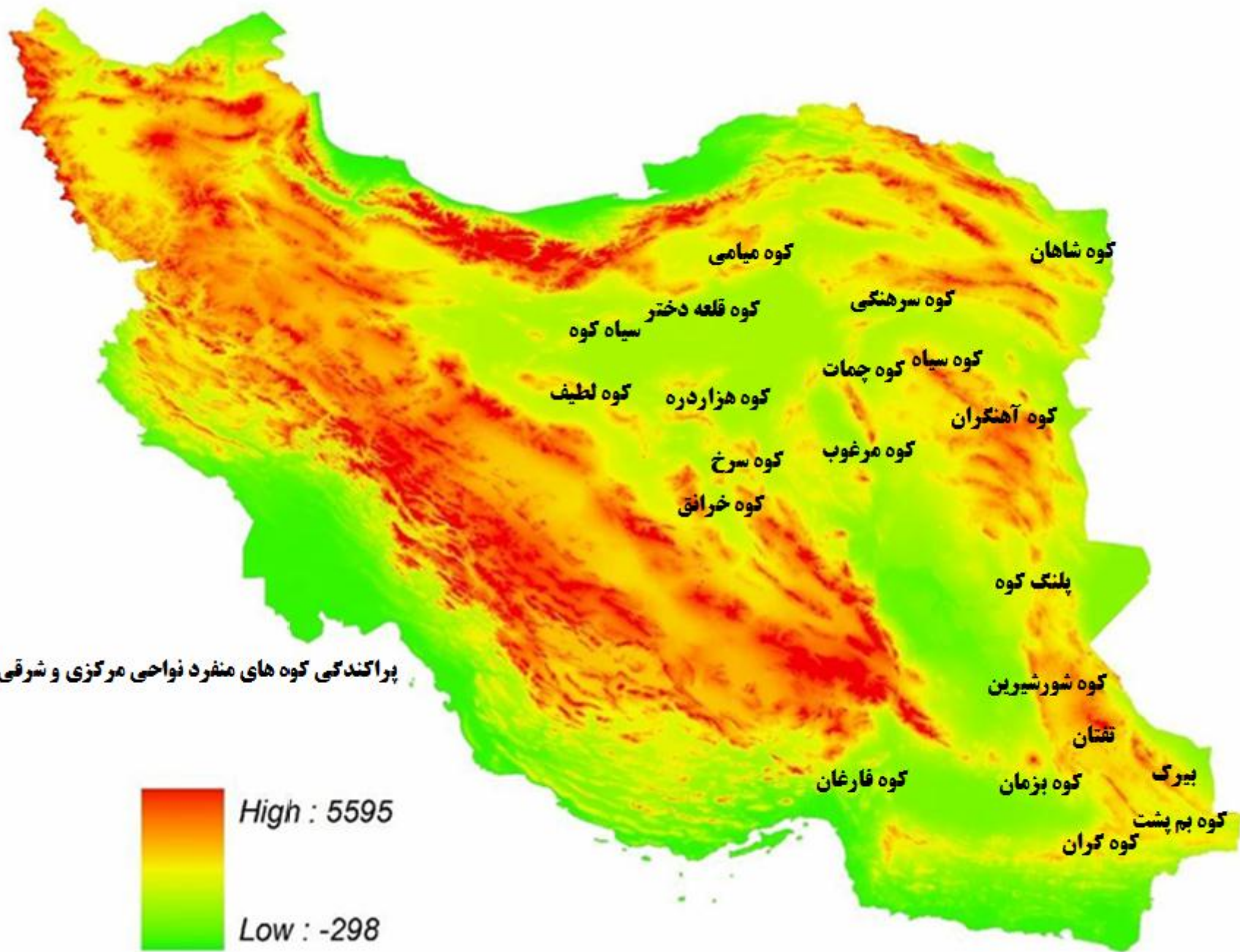
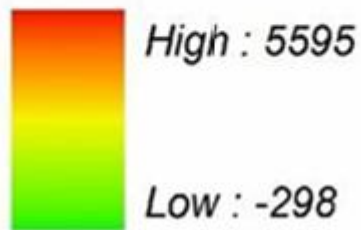

شیرکوه
یزد

پراکندگی کوه های منفرد نواحی مرکزی و شرقی ایران

منطقه مکران در کجا قرار دارد؟

در جنوب استان سیستان و بلوچستان و اطراف چاله جازموریان در کرمان و استان هرمزگان (سواحل دریای عمان) منطقه مکران واقع شده است که در آن رشته کوه های بشاگرد با ارتفاع نسبتاً کم و فرسوده ای وجود دارد.

کوه های بشاگرد در کجا قرار دارند؟

منطقه مکران و در کنار دریای عمان قرار دارد.

کوه های مریخی در کجا قرار دارند و به چه شکلی هستند؟

در شرق چابهار، فرسایش، شکل های زیبایی با دره ها، چاله ها و گودال های عمیق ایجاد کرده است که آن ها را «کوه های مریخی» هم گفته اند.

گل فشان ها در کجا قرار دارند؟

در استان های هرمزگان و بلوچستان جنوبی در فاصله این ناهمواری ها تا دریای عمان، چندین گل فشان وجود دارد که همانند چشمه های گلی می جوشد، اما فعالیت آنها کم و زیاد می شود.

علت فعالیت گل فشان ها چیست؟

علت فعالیت این چشمه های جوشان، فعالیت های زمین ساختی است.

گل فشان های منطقه

شکل ۱۱ - کوه های مریخی - سیستان و بلوچستان

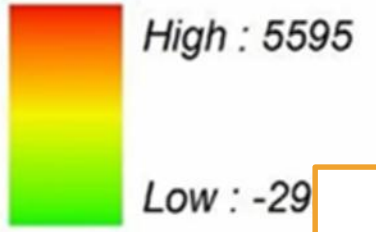
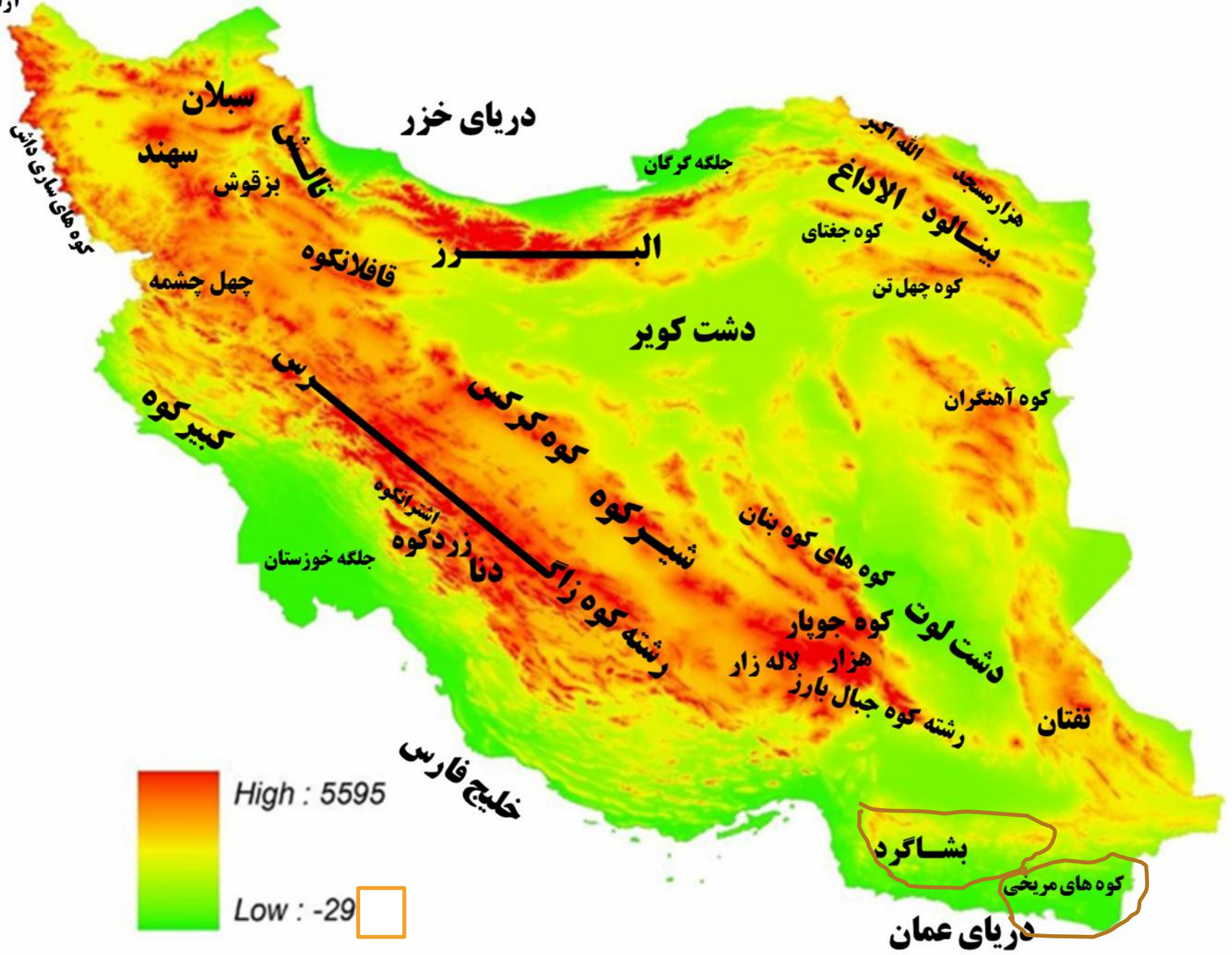

گل فشان

گل فشان در #ترکمن صحرا

کوه‌های مریخی رشته کوهی هستند که تقریباً از ۳۵ کیلومتری شرق چابهار آغاز می‌شوند و دهها کیلومتر به سمت شرق امتداد می‌یابند.
این کوهها که شبیه به کوههای مریخی هستند و کمتر در جهان کوهی به این شکل وجود دارد بدبوم نامیده می‌شوند که عبارتند از زمین‌ها و بلندی‌هایی که در برابر فرسایش بدین شکل درآمده‌اند.

گل فشان ها (برای مطالعه)

علت تشکیل گل فشان ها؟؟

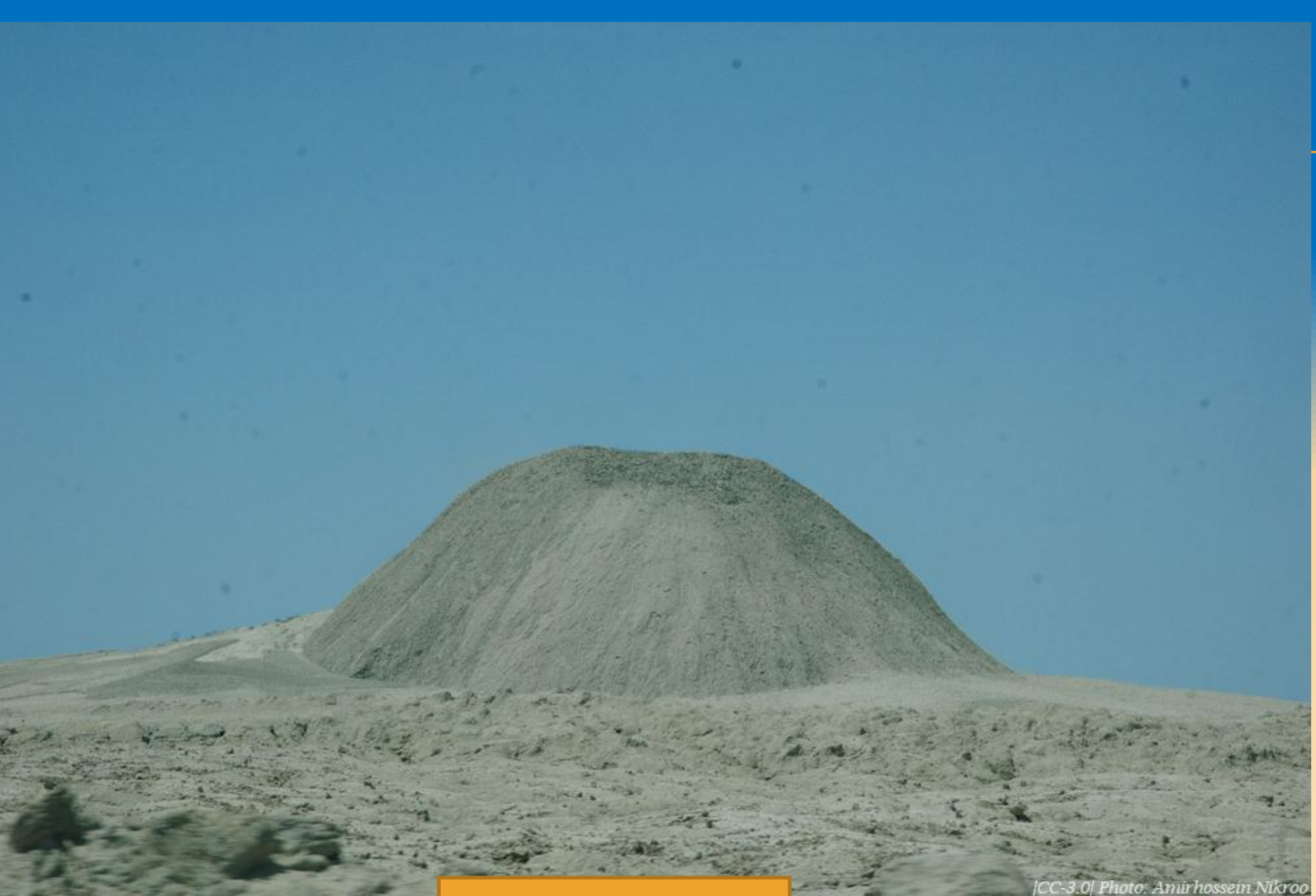
کلا در دنیا گل فشان ها یا حاصل فعالیت های تکتونیکی است یا حاصل فعالیت های آتشفشانی است که در این صورت گل فشان های سرد یا گرم نام دارند. در ایران که تقریبا نیمی از کل گل فشان های دنیا را دارد گل فشانها از نوع سرد بوده و بیشتر در ارتباط با حرکت صفحه دریای عمان مرتبط است هرچند ساختار ونحوه فعالیت گل فشانها را نمی توان در ارتباط با یک عامل به شکل قطعی بیان کرد ولی رس موجود در زیر زمین که این گونه عوارض نادر را بوجود می آورد باید حاصل رسوب گذاری در فعالیت های گذشته حوضه های رسوبی در لایه های غیر قابل نفوذ در اعماق زمین برشمرد که به دلایل تکتونیکی یا گازهایا بخار آب موجود در اعماق زمین به سطح زمین راه پیدا میکنند.

گل فشان های معروف ایران (برای مطالعه)

معروف ترین گل فشان ایران در منطقه تنگ در استان سیستان و بلوچستان و در شهرستان کنارک قرار دارد. این گل افشان مجموعه‌ای از چند تپه با ارتفاع متفاوت است که هم اکنون فقط یکی از آنها فعالیت گل فشانی دارد. به علت نزدیکی زیاد این منطقه به اقیانوس هند و همچنین شکل خاص پوسته زمین در این ناحیه، پوسته اقیانوس با شیب بسیار تندی در زیر این منطقه به داخل زمین فرو می‌رود که باعث به وجود آمدن فشارهای زیادی به پوسته زمین می‌گردد. فشار به وجود آمده باعث خروج آب و به همراه آن گل و لای می‌شود. این عامل یکی از علت‌های بوجود آمدن گل افشان‌ها و چشمه‌های آب معدنی فراوان در این منطقه به شمار می‌آید.

گل افشان‌هایی با ساختار حوض مانند در منطقه گمیشان تپه در استان گلستان قرار دارد. گل افشان‌های حوض مانندی نیز در منطقه میناب گزارش شده‌اند.

[CC-3.0] Photo: Amirhossein Nikroo

کوه گلفشان چابهار

خلیج فارس

سواحل مکران

دریای عمان

نواحی کوهستانی در زندگی انسان های ساکن در آن مناطق، ارزش زیادی دارد. در فهرست زیر، برخی از این ارزش های نواحی کوهستانی را می بینید. آیا می توانید چیزی به آن اضافه کنید؟

- ۱- ذخایر آب
- ۲- معدن و ذخایر طبیعی
- ۳- دامپروری
- ۴- تعدیل آب و هوا
- ۵- محل سرچشمه رودها
- ۶-.....
- ۷-.....
- ۸-.....

ارزش های اقتصادی نواحی کوهستانی

در بین نواحی کوهستانی مناطقی دیده میشود که ارتفاع آنها کم است. این نواحی **دشت ها** و **جلگه ها** است.

انواع سرزمین های هموار

ب) سرزمین های هموار

عوامل پیدایش دشت ها

- ۱- برخی دشت ها در هنگام چین خوردگی ها و در حد فاصل طاقدیس ها و یا در میان ناودیس ها، ایجاد شده اند (دشت کاکان در فارس).
- ۲- بعضی از دشت ها بر اثر انباشت مواد حاصل از فرسایش در نواحی پست به وجود آمده اند (دشت نهاوند).
- ۳- بعضی از دشتها حاصل انحلال مواد آهکی و هموار شدن زمین ها هستند (مثل ماهیدشت کرمانشاه و دشت ارژن در فارس).
- ۴- برخی از دشت ها از دورانه ای زمین شناسی بسیار قدیم برجای مانده اند، اما در روی آنها ناهمواری های جدید بر اثر فرسایش بادی ایجاد شده است مثل دشت لوت.

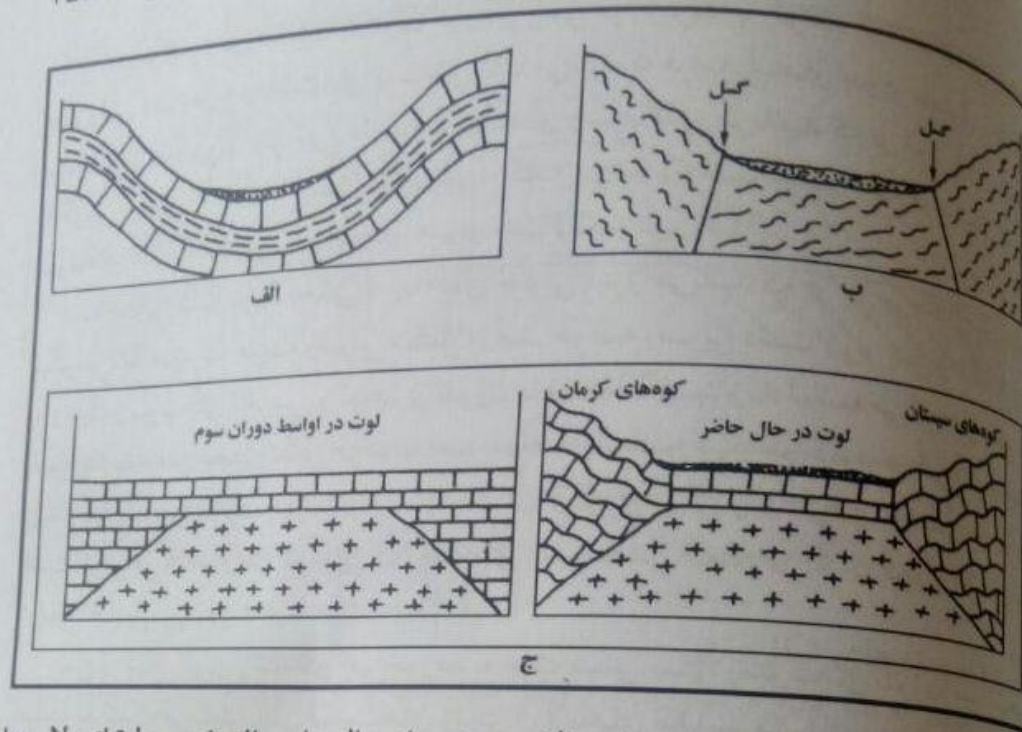

شکل ۱۵- دشت نهاوند - استان همدان

شکل ۱۴ - دشت لوت

شکل ۱-۱۱. انواع چاله‌های ساختمانی. الف. بعضی از چاله‌ها در اثر شیب طبقاتی لایه‌ها به وجود آمده‌اند. ب. گاهی گسله‌ها منشأ پیدایش چاله‌ها شده‌اند و ج. همواری دسته دیگری از دشت‌ها به خاطر مقاومت توده سخت زیربنای آنهاست. (جغرافیای ایران، ۱۳۵۹، با کمی تغییر و ترسیم مجدد)

در این دشت‌ها به خاطر مقاومت توده سخت زیربنای آنهاست.

منشا چاله‌های ایران

۱- عوامل ساختمانی

۲- عوامل فرسایشی مانند
دشت ارژن استان فارس

۱- تغییرات اقلیمی، که نشانه های آن را می توان تغییر در الگوی پراکندگی ریزش های جوی، بروز توفان ها و خشک سالی ها دانست، نه تنها در بسیاری از مناطق جهان بلکه در کشور ما و در مناطق پست داخلی مشغول تغییر شکل ناهمواری های کنونی است.

۲- توفان ها و بادهای شدید به فرسایش و جابه جایی مواد در دشت ها مشغول است و تپه های ماسه ای و دیگر پدیده های طبیعی مثل شوره زارها، بستر رودها و دشت های ریگی را از نظر وسعت و مکان تغییر می دهد.

۳- طغیان دوره ای رودها، مواد را از جایی برمی دارد و در جای دیگری بر جای می نهد که شکل های تازه ای بر اثر آن ها ایجاد می شود.

۴- بهره برداری انسانی و تغییرات کاربری اراضی، بوته کنی و از بین بردن پوشش های گیاهی، دست کاری نابخردانه در مسیل ها و مجاری رودها، احداث جاده ها در مناطق حساس به دست کاری های انسانی و بهره برداری وسیع از معادن و منابع طبیعی، از دیگر عواملی است که می تواند فرسایش انسانی را در نواحی بیابانی و دشت ها گسترش دهد.

عوامل تغییر شکل و فرسایش دشت های ایران

نشانه های
تغییر اقلیم
چیست؟

تغییر در

- ۱- الگوی پراکندگی ریزش های جوی،
- ۲- بروز توفان ها
- ۳- خشک سالی ها

مهم ترین عوامل فرسایش انسانی
در نواحی بیابانی

- ۱- تغییرات کاربری اراضی،
- ۲- بوته کنی
و از بین بردن پوشش های گیاهی،
- ۳- دست کاری نابخردانه در مسیل ها و مجاری
رودها،
- ۴- احداث جاده ها در مناطق حساس
- ۵- بهره برداری وسیع از معادن و منابع طبیعی،
از دیگر عواملی است که می تواند فرسایش انسانی را
در نواحی بیابانی ودشت ها گسترش دهد.

ارزش های اقتصادی دشت ها

- ۱- جاذبه های گردشگری
  - ۲- استفاده از انرژی پاک، مانند انرژی خورشید و باد
  - ۳- گذران اوقات فراغت به دلیل مناسب بودن برای رصد ستارگان، کویرنوردی و برگزاری مسابقات ورزشی
  - ۴- معادن گچ، نمک و مصالح ساختمانی
- آیا می توانید ارزش دیگری برای دشت ها بگویید؟

استخراج گچ

استفاده از انرژی خورشیدی

جاذبه های گردشگری

شناخت محل زندگی خود

فعالیت: ۳

اگر پیرامون یکی از دشتهای داخلی ایران زندگی می‌کنید، ارزش‌های اقتصادی دشت مجاور خود را فهرست کنید و در مورد یکی از آنها گزارشی تهیه، و به کلاس ارائه کنید.

تعریف جلگه:

جلگه ها سرزمین های همواری هستند که از یک طرف به کوه ها و از طرف دیگر به دریاها و

دریاچه ها منتهی می شوند.

عوامل پیدایش جلگه ها

ساختمان زمین، مقاومت سنگ، عمق آب و تراکم آبرفت از مهم ترین عللی دایش جلگه ها می باشند.

به نقشه جلگه ها توجه کنید، در کنار همه دریاها و دریاچه ها و رودهای پر آب کشور، جلگه ها دیده می شود. جلگه ها به دلیل حاصلخیز بودن خاک، جمعیت زیادی را در خود جای می دهد.

آیا در نزدیکی محل زندگی شما جلگه ای وجود دارد؟

روی این نقشه با ترسیم خطی از غرب به شرق، نقشه جلگه ها را به دو بخش مساوی تقسیم کنید. بیشتر جلگه ها در کدام سمت ایران واقع است؟ چرا؟

در نیمه شمالی کشور
 دلیل وجود آب و هوای
 مرطوب در سواحل
 دریای خزر وسعت
 جلگه ها بیش تر است و
 در نیمه جنوبی کشور به
 دلیل آب و هوای گرم
 و خشک به استثنای
 جلگه خوزستان وسعت
 جلگه ها کم است .

شکل ۱۹ - نقشه پراکندگی جلگه ها در ایران

عوامل تغییر دهنده جلگه ها

الف) عوامل طبیعی

حرکات دریا

رودهای طغیانی

ب) عوامل انسانی:

اسکله سازی،
بندر سازی،
دیواره سازی،
احداث جاده ها و...

گسترش شهرها و روستاها

(جزر و مد، توفان های دریایی / سونامی، جریان های دریایی و نوسانات عمومی آب دریاها) از جمله عوامل طبیعی است که خواه ناخواه، مرتباً مناطق ساحلی و زمین شکل های آن را تغییر می دهد.

مهم ترین حرکات آب دریا که موجب تغییر شکل مناطق ساحلی می شود:

رودهای طغیانی که به دریاها می ریزد نیز نهشته ها و آبرفت های فراوانی را بر جلگه های ساحلی، تحمیل و مرتباً مکان و وسعت جلگه ها را دچار تغییر می کند.

نقش رودهای طغیانی در تغییر جلگه ها

در نواحی ساحلی انسان با اسکله سازی، بندر سازی، دیواره سازی، احداث جاده روی جلگه ها، تغییراتی ایجاد می کند. گسترش شهرها و روستاها باعث از بین رفتن اراضی کشاورزی و جنگلی و تغییرات وسیعی در نواحی ساحلی ایران و باعث می شود که طی چند دهه، چهره زمین در این مناطق تفاوت های اساسی پیدا کند.

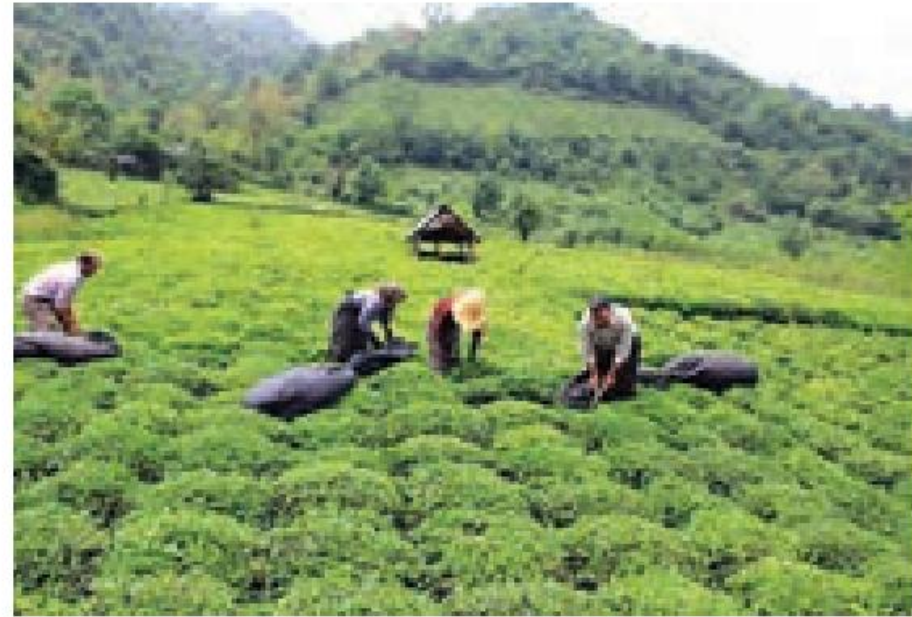
نقش عوامل انسانی در تغییر جلگه ها

ارزش اقتصادی جلگه ها

جلگه ها بهترین مکانهای کشاورزی در کشورمان است.
به تصاویر زیر در جلگه های مختلف توجه کنید. در مورد ارزشهای اقتصادی هر یک جمله ای بنویسید.

گذران اوقات فراغت

فعالیت کشاورزی در جلگه

دریای کنار جلگه ها مکان مناسبی است برای گذراندن اوقات فراغت

جلگه ها مکان مناسبی هستند برای کشت محصولاتمانند چای

فعالیت های ماهی گیری

فعالیت های بازرگانی

به نظر شما، آیا ارزش های اقتصادی دیگری در مناطق جلگه ای وجود دارد؟ اگر می شناسید نام ببرید.

شناخت محل زندگی خود

فعالیت: ۴

اگر در یکی از جلگه های ساحلی شمالی یا جنوبی کشور زندگی می کنید، ارزش های ارتباطی جلگه محل زندگی خود را از نظر بندرها و فعالیت های اقتصادی و دریانوردی در آنها، با هم گروه های خود به بحث بگذارید؛ گزارشی تهیه، و نتایج آن را به کلاس ارائه کنید.

- ۱- اهمیت نواحی کوهستانی را بیان کنید.
- ۲- ارتباط بین پراکندگی جمعیت و ناهمواری ها را بنویسید .
- ۳- سرزمین های کوهستانی ایران را دسته بندی کنید.
- ۴- سرزمین های هموار ایران را دسته بندی کنید.
- ۵- کوه های مهم منطقه آذربایجان را نام ببرید.
- ۶- کدام کوه آذربایجان را از منطقه سواحل دریای خزر جدا می کند.
- ۷- بین تنگ منجیل و دره خوش ییلاق کدام رشته کوه قرار دارد.
- ۸- رشته کوه البرز در اثر چه عواملی به وجود آمده است؟
- ۹- چرا منطقه کوهستانی البرز در حال حاضر ناپایدار شده است؟
- ۱۰- عوامل پیدایش زاگرس را بنویسید.
- ۱۱- عوامل تغییر دهنده منطقه زاگرس را بنویسید.
- ۱۲- کوه های مرکزی ایران در کجا قرار دارند.
- ۱۳- کوه های مریخی کجاست و چه ویژگی هایی دارند؟
- ۱۴- گل فشان ها در کجا قرار دارند؟
- ۱۵- ارزش های اقتصادی نواحی کوهستانی را بنویسید.
- ۱۶- عوامل پیدایش دشت ها را بنویسید.
- ۱۷- ارزش های اقتصادی دشت ها را بنویسید.
- ۱۸- عوامل تغییر دهنده دشت ها را بنویسید.
- ۱۹- عوامل تغییر دهنده جلگه ها را بنویسید.
- ۲۰- ارزش های اقتصادی جلگه ها را بنویسید.

۵- دو رشته کوه مهم که منطقه کوهستانی آذربایجان را در بر گرفته اند کدام است؟
الف) سهند و سبلان
ب) ارسباران و رشته کوه مرکزی
ج) ارسباران و آرات
د) تالش و ارسباران

۶- کدام گزینه زیر نتیجه تغییرات و ناپایداری های محیطی است که انسان در کوه های البرز ایجاد کرده است؟

الف) بهره برداری از معادن
ج) احداث جاده های ارتباطی
ب) ریزش و لغزش در جاده ها و دامنه ها
د) هدایت رودخانه ها و بهره برداری از آنها

۷- در ایجاد و گسترش کدام عامل طبیعی تغییر دهنده زاگرس در حال حاضر هم طبیعت و هم انسان مؤثر است؟

الف) طغیان رودها
ب) گسترش شهرها
ج) گرد و غبار
د) ایجاد سدها

۸- محدوده کوه های مرکزی ایران با اتصال کدام نقاط بر روی نقشه در داخل یک مثلث قرار می گیرند؟
الف) کوه جغتای - گردنه آوج - کوه بزمان
ج) کوه بینالود - گردنه آوج - کوه بزمان
ب) کوه جغتای - کوه الوند - کوه بزمان
د) کوه جغتای - گردنه آوج - کوه تفتان

۹- «ناهموار یهای مریخی» در کدام منطقه از ناهمواری های زیر قرار دارند؟
الف) منطقه کوهستانی آذربایجان
ج) کوه های بشاگرد ★
ب) منطقه کوهستانی زاگرس
د) کوه های مرکزی

۱۰- کدام یک از گزینه های زیر را نمی توان از نشانه های تغییرات اقلیمی دانست؟
الف) بروز توفان ها
ج) تغییر در الگوی پراکندگی ریزش های جوی
ب) تغییرات کاربری اراضی ★
د) خشکسالی ها

۱۱- کدام عامل مرتب سبب تغییر مکان و وسعت جلگه ها می شود؟
الف) فعالیت های انسانی
ج) حرکات دریایی ★
ب) رودهای طغیانی
د) نوسانات عمومی آب دریاها

۱۲- بهترین مکان های کشاورزی کشورمان کدام است؟
الف) جلگه ها ★
ب) دشت های حاصلخیز
ج) کوهپایه ها
د) سواحل دریاها

محسن يوسفی

استان قم

ایمیل:

m.yousefi1348@gmail.com

وبلاگ:

qomgeo.blogfa.com

شماره همراه:

۰۹۱۲۷۵۴۳۳۹۱

• ۱۰۴۶۳۲۱۰۲۰۰۶

۶۰۳۷۹۹۷۲۸۱۳۰۰۳۷۷

همیشه پیروز باشید